

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Možnosti podpory žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich (do)provázení
po přijetí dítěte do péče organizacemi působícími v Praze**

**Support options for applicants of substitute family care and their guidance
after child placement by organizations in Prag**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Autor:

Mgr. Jana Machová

Zuzana Svobodová

Praha 2025

Poděkování

Poděkování patří vedoucí práce Mgr. Janě Machové, a to především za cenné rady, podněty, pohotovost, ochotu a komunikaci. Dále děkuji zástupcům organizací, kteří mi umožnili realizaci výzkumu a ochotně se podělili o své zkušenosti. V neposlední řadě děkuji své rodině za jejich podporu, trpělivost a povzbuzení po dobu celého studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Možnosti podpory žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich (do)provázení po přijetí dítěte do péče organizacemi působícími v Praze“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Zuzana Svobodová

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou podpory žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného (do)provázení po přijetí dítěte do péče. Cílem práce je zmapovat dostupné formy podpory poskytované osvojitelským a pěstounským rodinám organizacemi působícími v Praze, porovnat rozsah této podpory mezi oběma skupinami a poukázat na případné rozdíly či nedostatky v systému.

Teoretická část práce představuje základní pojmy, právní rámec a proces zprostředkování NRP, včetně motivace žadatelů a popisu jednotlivých forem péče. Praktická část je postavena na kvalitativním výzkumu realizovaném prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s odborníky z vybraných organizací.

Výsledky ukazují, že pěstounské rodiny mají zpravidla přístup k širší a systematictější odborné podpoře než rodiny osvojitelské. Práce poukazuje na nutnost rozšíření podpory i pro osvojitele a posílení dostupnosti služeb napříč celým systémem NRP.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, pěstounství, osvojení, doprovázení, sociálně-právní ochrana dětí, podpora rodin, neziskové organizace, rozdíly

This bachelor thesis focuses on the support provided to applicants for substitute family care and the subsequent guidance offered after a child is placed in their care. The aim of the thesis is to map the available support systems provided to adoptive and foster families by organizations operating in Prague, to compare the scope of this support between the two groups, and to highlight potential disparities or gaps in the system.

The theoretical part defines key concepts, outlines the legal framework, and describes the process of placement in substitute family care, including the motivation of applicants and types of care. The empirical part is based on qualitative research using semi-structured interviews with professionals from selected organizations.

The findings show that foster families generally have greater and more systematic access to professional support than adoptive families. The thesis emphasizes the need to strengthen post-adoption services and improve accessibility of support across the entire substitute care system.

Keywords: substitute family care, foster care, adoption, family support, child welfare, social services, differences

Obsah

Obsah	6
Seznam zkratk	9
Úvod	10
Teoretická část	11
1 Úvod do problematiky náhradní rodinné péče	11
1.1 Definice náhradní rodinné péče a její formy	11
1.1.1 Pěstounská péče (dlouhodobá).....	11
1.1.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	12
1.1.3 Péče jiné osoby	13
1.1.4 Osvojení (adopce).....	13
1.2 Historie doprovázení náhradních rodin v ČR	13
1.3 Význam náhradní rodinné péče	14
1.3.1 Přínosy náhradní rodinné péče oproti ústavní péči.....	15
1.4 Vymezení žadatelů o náhradní rodinnou péči.....	16
1.4.1 Právní a osobnostní předpoklady.....	16
1.4.2 Motivace žadatelů a jejich význam.....	17
2 Právní rámec, legislativní zakotvení náhradní rodinné péče v České republice	19
2.1 Úmluva o právech dítěte	19
2.2 Ústava ČR.....	19
2.3 Listina základních práv a svobod.....	19
2.4 Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb.	20
2.5 Zákon o sociálně právní ochraně dětí 359/1999 Sb.....	20
3 Postup zařazení žadatele do evidence žadatelů o zprostředkování NRP.....	22
3.1 Proces zprostředkování náhradní rodinné péče	22

3.1.1	Podání žádosti	22
3.1.2	Zařazení do evidence	23
3.1.3	Párování	24
3.1.4	Rozhodnutí soudu a přijetí dítěte do péče.....	24
3.2	Rozdíly mezi pěstouny a osvojiteli v procesu zprostředkování NRP	25
4	Formy podpory pro osoby zařazené do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči	
	27	
4.1	Systémová podpora.....	27
4.2	Finanční podpora	27
4.3	Podpora při zvládání specifických situací	28
4.4	Vzdělávací podpora	28
4.5	Shrnutí a porovnání podpory pro pěstounské a osvojitelské rodiny	29
	Praktická část.....	31
5	Cíl výzkumu a výzkumná otázka	31
6	Metody výzkumu	31
7	Výzkumný vzorek	32
7.1	Dobrá rodina, o.p.s.....	32
7.2	Středisko náhradní rodinné péče, spolek	33
7.3	Dětské centrum Paprsek – Rodinné centrum Zdeňka Matějčka	33
7.4	Sdružení pěstounských rodin.....	34
7.5	Natama, o.p.s., Institut rodinné péče.....	34
8	Etické zásady výzkumu	35
9	Výsledky výzkumu, analýza.....	35
9.1	Přístupy organizací k (do)provázení a jejich projekty	35

9.1.1	Organizace A	36
9.1.2	Organizace B.....	36
9.1.3	Organizace C.....	36
9.1.4	Organizace D	37
9.1.5	Komparace	37
9.2	Potřeby osvojitelských rodin a způsoby podpory	37
9.2.1	Organizace A	38
9.2.2	Organizace B.....	38
9.2.3	Organizace C.....	39
9.2.4	Organizace D	39
9.2.5	Komparace	40
9.3	Systémové a legislativní aspekty podpory osvojitelských rodin	41
9.3.1	Organizace A	41
9.3.2	Organizace B.....	41
9.3.3	Organizace C.....	42
9.3.4	Organizace D	42
9.3.5	Komparace	43
Závěr	44
Zdroje	46
Přílohy	50

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NRP – Náhradní rodinná péče

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PPPD – Pěstounská péče na přechodnou dobu

UMPOD – Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí

Úvod

Náhradní rodinná péče je významnou součástí systému sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Poskytuje dětem, které nemohou vyrůstat ve své původní rodině, možnost prožít dětství v prostředí, které co nejvíce připomíná běžný rodinný život. NRP může mít několik forem – od dlouhodobé či přechodné pěstounské péče až po osvojení. Všechny tyto formy představují pro děti zásadní příležitost k vytvoření bezpečného a stabilního vztahu s dospělou osobou.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na možnosti podpory žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následné (do)provázení po přijetí dítěte do péče, konkrétně prostřednictvím organizací působících v hlavním městě Praze. Problematika (do)provázení a systematické podpory těchto rodin je v současnosti stále aktuální, a to i v souvislosti s ukončením ústavní péče pro děti do tří let k datu 1.1. 2025 a důrazem na deinstitucionalizaci péče o ohrožené děti.

Cílem práce je zjistit formy a úroveň podpory, které žadatelé o NRP – zejména osvojitelé a pěstouni – dostávají před přijetím dítěte a následně po jeho přijetí do péče, zároveň zjistit, jaké rozdíly mezi podporou obou skupin existují a jak s tématy pracují ve vybraných organizacích. Pozornost je věnována konkrétním projektům a přístupům práce organizací, které se této problematice věnují.

Výzkum je realizován kvalitativní metodologií, konkrétně formou polostrukturovaných rozhovorů s odbornými pracovníky organizací, které v Praze aktivně poskytují služby v oblasti NRP. Tento výzkumný přístup umožňuje porozumět skutečným zkušenostem z praxe, analyzovat subjektivní pohledy odborníků a poskytnout hlubší vhled do fungování systému podpory.

Práce je členěna do dvou hlavních částí. Teoretická část se věnuje vymezení pojmů, právnímu a historickému rámci NRP, popisu forem náhradní péče, procesu zařazení žadatelů do systému péče o děti a možnostem podpory ze strany státu. Praktická část pak obsahuje cíle a výzkumnou otázku, popis výzkumného vzorku a použitých metod, přehled zapojených organizací a podrobnou analýzu získaných dat. Výsledky výzkumu by měly přispět k lepšímu porozumění aktuálním možnostem (do)provázení náhradních rodin a představit doporučení pro zefektivnění systému podpory náhradních rodin v České republice.

Teoretická část

1 Úvod do problematiky náhradní rodinné péče

V první, úvodní, kapitole, jenž nese název Úvod do problematiky náhradní rodinné péče, jsou zmíněny a definovány základní pojmy, které se budou objevovat v celé závěrečné práci a jsou jádrem náhradní rodinné péče. Díky shrnutí a vyjasnění zmíněných pojmů se lépe dostaneme do kontextu systému náhradní rodinné péče a pochopíme tak cíl celé závěrečné práce a její empirickou část. Po definici náhradní rodinné péče a jejích forem, které může mít, je zmíněna také historie doprovázení náhradních rodin. Dále je v kapitole pokračováno významem a srovnáním přínosů NRP oproti ústavní péči. Na závěr se dozvíme, kdo se může stát samotným žadatelem o NRP a s jakou motivací tak činí.

1.1 Definice náhradní rodinné péče a její formy

Náhradní rodinná péče je forma péče o ohrožené děti, které nemohou být z různých důvodů vychovávány ve své původní rodině. Náhradní rodinná péče je vykonávána jinými osobami odpovědnými za péči v jejich rodině, která tak dětem umožňuje vyrůstat v prostředí, které je nejvíce podobné jejich vlastní rodině a v České republice má přednost před ústavní péčí (MPSV, 2024). Zprostředkování náhradní rodinné péče je druhá volba pro dítě, které se ocitne mimo vlastní rodinu. Nejprve se hledá v okruhu příbuzných či osob dítěti blízkých (Bubleová, 2011). Formy náhradní rodinné péče jsou upravené zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění, a patří mezi ně pěstounská péče (dlouhodobá), pěstounská péče na přechodnou dobu, péče jiné osoby (svěřenectví), poručenství s osobní péčí a osvojení (adopce).

1.1.1 Pěstounská péče (dlouhodobá)

Pěstounská péče je státem podporovanou formou náhradní rodinné péče, která zajišťuje dítěti zabezpečení a výchovu a zároveň poskytuje pěstounům odměnu odpovídající náročnosti péče. Dítě může být svěřeno buď fyzické osobě, nebo do společné pěstounské péče manželů, přičemž rozhodující je vždy zájem dítěte. Pokud je dítě dostatečně rozumově vyspělé a schopno svobodně vyjádřit svůj názor, je třeba tento názor zohlednit. Pěstoun má právo spravovat záležitosti dítěte a zastupovat ho pouze v běžných věcech, zatímco u mimořádných záležitostí je nutný souhlas zákonného zástupce nebo rozhodnutí soudu. Mezi pěstounem a dítětem nevzniká z právního hlediska vztah, jaký existuje mezi biologickým rodičem a dítětem. Pokud

pěstoun nesouhlasí s rozhodnutím zákonného zástupce o podstatné záležitosti týkající se dítěte a domnívá se, že toto rozhodnutí není v zájmu dítěte, má právo obrátit se na soud. Pěstounská péče může být v některých případech změněna na poručnickou péči, například pokud rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, jejich rodičovská odpovědnost byla omezena nebo pozastavena, případně pokud byla omezena jejich svéprávnost.

O vzniku i zrušení pěstounské péče rozhoduje soud, přičemž ke zrušení může dojít pouze ze závažných důvodů na návrh sociálně-právní ochrany dětí nebo na žádost pěstouna. Dlouhodobá pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte. Pěstoun je povinen podporovat vztahy dítěte s jeho původní rodinou a blízkými osobami (Bubleová, středisko NRP a projekt Terezy Maxové, 2022).

1.1.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je specifickým typem zprostředkované pěstounské péče, jejímž cílem je zajistit krizové nebo přechodné umístění dítěte mimo vlastní rodinu. Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do této péče osobám zařazeným v evidenci vedené krajským úřadem na dobu, kdy rodič nemůže z vážných důvodů o dítě pečovat (například ze zdravotních důvodů nebo během výkonu trestu odnětí svobody), na dobu potřebnou k udělení souhlasu rodiče s osvojením (kde je minimální doba šesti týdnů od narození dítěte v případě matky, v případě otce lze souhlas k osvojení udělit ihned po narození dítěte), nebo na dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení. Pěstounská péče na přechodnou dobu je časově omezena maximálně na jeden rok. Ve výjimečných případech, například pokud již probíhají kroky směřující k umístění dítěte do dlouhodobé péče, lze svěřit dítě do této péče opětovně, a to stejným osobám, které pěstounskou péči na přechodnou dobu dosud vykonávaly. Soud může svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu nařídit také formou předběžného opatření. Pěstounem na přechodnou dobu se může stát pouze osoba, která byla po odborném posouzení zařazena do evidence krajského úřadu, která je upravena zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění. Osoby zařazené do evidence musí mít předpoklady pro krátkodobou péči o dítě a pro přípravu dítěte na přechod do stabilního prostředí. Často se jedná o případy, kdy pěstouni přijímají děti krátce po narození, a proto je kladen důraz na jejich schopnost pečovat o kojence a batolata i na spolupráci s rodiči těchto dětí (Bubleová, 2011).

1.1.3 Péče jiné osoby

Tato forma náhradní rodinné péče, upravená v občanském zákoníku (§ 953–957), umožňuje soudu svěřit dítě do péče pečující osoby v případech, kdy rodiče ani poručník nejsou schopni o dítě osobně pečovat. Rozhodnutí soudu musí vždy respektovat zájmy a specifické potřeby dítěte. Rodiče však zůstávají zákonnými zástupci dítěte a nadále jim, pokud soud nestanoví jinak, zůstává zachována rodičovská odpovědnost. Pokud se o dítě stará blízký příbuzný nebo osoba, která má k dítěti úzký vztah, má tato osoba přednost před jinými, pokud to odpovídá zájmům dítěte. Povinnosti a práva pečující osoby určuje soud, přičemž se částečně řídí ustanoveními o pěstounské péči. Pečující osoba má primárně povinnost a právo o dítě osobně pečovat, zajišťovat jeho výchovu, vykonávat určité povinnosti a práva rodičů, zastupovat dítě v běžných záležitostech a rozhodovat o každodenních věcech týkajících se dítěte. Má rovněž povinnost informovat rodiče o důležitých otázkách spojených s dítětem a podporovat jeho vztahy s rodiči, příbuznými a blízkými osobami. Pečující osoba musí také umožnit rodičům kontakt s dítětem, pokud soud nerozhodne jinak.

Na rozdíl od pěstounské péče má pečující osoba právo požadovat výživné od rodičů dítěte, přičemž s ním hospodaří podle potřeb dítěte. Soud může rovněž rozhodnout o způsobu hospodaření s výživným, například stanovit, jaká část bude využita na každodenní potřeby a jaká část bude spořena.

1.1.4 Osvojení (adopce)

Osvojení je nejvyšší forma náhradní rodinné péče, neboť z právního hlediska nabývá osvojitel stejná práva, která patří biologickým rodičům ve vztahu ke svým biologickým dětem. Osvojitel se tedy stává právoplatným zákonným zástupcem dítěte, které tak nabývá i příbuzenské vztahy s rodinou osvojitele. Práva a povinnosti dítěte ve vztahu k biologické rodině procesem osvojení zanikají. O osvojení rozhodne soud na základě návrhu osvojitele a je zpečetěn prepisem rodného listu. (Bubleová, 2017). Osvojitelé nemají nárok na žádné speciální dávky či doprovázení organizacemi jako je tomu u pěstounských rodin.

1.2 Historie doprovázení náhradních rodin v ČR

Historie náhradní rodinné péče v České republice zaznamenala významný posun především po roce 2012, kdy došlo k legislativní reformě v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Klíčovým momentem se stal zákon č. 401/2012 Sb., kterým se měnil zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-

právní ochraně dětí. Tento právní předpis přinesl mimo jiné systémové zakotvení tzv. doprovázejících organizací, které se staly integrální součástí systému podpory pěstounských rodin.

Doprovázející organizace byly poprvé definovány jako subjekty, které mají s pěstouny uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče a současně poskytují poradenství, vzdělávání a podporu pěstounům. Reforma reagovala na potřebu profesionalizace systému a na nedostatky v předešlé praxi, kdy pěstouni zůstávali mnohdy bez systematické odborné pomoci. Nové pojetí kladlo důraz na princip průběžného odborného doprovázení, s cílem zajištění stability náhradní péče a prevence selhání pěstounských vztahů. Podle Ministerstva práce a sociálních věcí je zavedení těchto organizací považováno za jeden z milníků reformy systému ochrany dětí v ČR (MPSV, 2020).

Zásadní roli sehrála rovněž vyhláška č. 473/2012 Sb., která podrobně upravila formy podpory, vzdělávání a kontrolních mechanismů v práci doprovázejících organizací. Vyhláška stanovila minimální standardy kvality péče, včetně počtu kontaktů s rodinou, kvalifikace pracovníků doprovázejících organizací a ročního vzdělávání pěstounů. Tím došlo k sjednocení pravidel napříč kraji a k vyšší profesionalizaci systému.

1.3 Význam náhradní rodinné péče

System náhradní rodinné péče se snaží zajistit život dětem v prostředí, které se, co nejvíce přibližuje a podobá normální zdravé rodině. Toto zajištění pro děti, které nemohou vyrůstat ve své původní rodině, představuje právě pěstounská péče či osvojení, které dostávaly vždy přednost v procesu rozhodování o zajištění péče o dítě mimo biologickou rodinu před ústavní péčí (Matějček, 2002).

Cílem NRP je zajistit těmto dětem prostředí, které co nejvíce napodobuje zdravé rodinné zázemí a naplňuje jejich základní i vyšší potřeby – nejen fyzické, ale i emoční, psychické a sociální. V kontrastu k institucionální výchově umožňuje NRP navázání dlouhodobých a stabilních vazeb, které jsou klíčové pro zdravý psychický vývoj dítěte. Děti, které vyrůstají v náhradní rodině, mají větší šanci vytvořit si bezpečný typ citové vazby, což jim v budoucnu pomáhá navazovat důvěryhodné vztahy, lépe zvládat stres a rozvíjet vlastní identitu (Vágnerová. 2012).

Současně dětem umožní poznat běžný život rodiny v přirozeném prostředí, což ústavní zařízení, zejména taková, která dosud neprošla transformací, neumožňují. Zrušení kojeneckých ústavů k 31. 12. 2024 představuje symbolický i praktický posun v přístupu státu k ochraně práv dítěte.

Podle Ministerstva práce a sociálních věcí má být pro každé dítě do tří let nalezeno adekvátní umístění do formy náhradní péče – ideálně v podobě pěstounské péče na přechodnou dobu či osvojení (MPSV, 2024). Tento směr reflektuje i vyjádření ministra práce a sociálních věcí Mariana Jurečky: „Vždy je nejlepší, když dítě vyrůstá v rodinném prostředí, a to také chceme nejvíce podporovat. Jako stěžejní tedy vnímáme podporu vlastní rodiny. Když to z nějakého důvodu není možné, přichází na řadu další formy péče, jako třeba péče pěstounská.“ (MPSV, 2024).

Výzkumy dlouhodobě potvrzují, že děti v náhradní rodinné péči mají výrazně lepší výsledky v oblasti školního výkonu, sociálních kompetencí i emoční stability ve srovnání s dětmi v ústavní péči. Rodinné prostředí jim umožňuje vytvářet si pozitivní sebehodnocení, zdravou identitu a základní důvěru vůči dospělým osobám (Matějček, 1999). Dlouhodobá pěstounská péče či osvojení navíc poskytují stabilitu, která je důležitá zejména při přechodu do dospělosti, kdy se děti mohou i nadále opřít o podporu svých náhradních rodičů.

Významnou roli v úspěchu NRP hrají také doprovázející organizace, které poskytují odborné poradenství, supervizi a pravidelné vzdělávání pěstounů. Tento systém přispívá k profesionalizaci pěstounské péče a snižuje riziko selhání umístění dítěte.

NRP tedy není pouhou náhradou biologické rodiny – představuje prostředek k naplnění základních práv dítěte na bezpečí, lásku a stabilní vztahy. Z výzkumů vyplývá, že děti, které zažijí kvalitní péči v rodinném prostředí, mají vyšší míru psychické odolnosti a schopnosti vést spokojený život (Reichel, 2009). Tento přístup je v souladu s Úmluvou o právech dítěte, která v článku 20 zdůrazňuje právo dítěte vyrůstat, pokud možno, v prostředí rodiny, viz níže v kapitole o legislativním ukotvení.

1.3.1 Přínosy náhradní rodinné péče oproti ústavní péči

Psychologické a vývojové přínosy náhradní rodinné péče oproti ústavní péči jsou podpořeny nejen zkušenostmi odborníků, ale i výzkumy zaměřenými na problematiku citové vazby (attachmentu). V rámci ústavní výchovy je dítě často vystaveno střídání personálu, absenci stabilního citového vztahu a nedostatečné individuální péči. Tyto faktory přispívají k rozvoji poruch vazby, zejména tzv. reaktivní poruchy attachmentu nebo dezorganizované vazby, která negativně ovlivňuje schopnost navazovat blízké vztahy a reguluje emocionální reakce (Vágnerová, 2012). Například výzkum provedený v rámci Masarykovy univerzity (Weinzettlová, 2021) poukazuje na to, že děti vyrůstající v ústavní péči často nevytvářejí

bezpečný typ citové vazby a místo toho se uchylují k vyhýbavému nebo ambivalentnímu chování. To se v dospělosti projevuje ve formě problémů v mezilidských vztazích, nízkém sebevědomí a vyšší míře psychopatologie. Oproti tomu pěstounská či osvojitelská péče nabízí dítěti stabilní, dlouhodobý a přirozený kontakt s pečující osobou. Tento model vytváří podmínky pro vznik bezpečného typu vazby, který je zásadní pro emocionální a sociální vývoj dítěte.

V náhradních rodinách dochází nejen k naplnění základních potřeb dítěte, ale také k uspokojení potřeb vyššího řádu – potřeby lásky, přijetí a pocitu bezpečí. Kvalitní attachment přitom slouží jako preventivní faktor před následnými vývojovými problémy a zvyšuje odolnost dítěte vůči traumatu a stresu. Významnou roli hraje také kontinuita vztahů – v dlouhodobé pěstounské péči vazby mezi dítětem a pečující osobou často přetrvávají i po dosažení zletilosti, čímž se upevňuje pocit životní stability a důvěry (Matějček, 1999). Tato dlouhodobá vazba je zásadní zejména při přechodu do dospělosti, kdy děti z ústavní péče často čelí pocitu opuštění a existenční nejistotě.

1.4 Vymezení žadatelů o náhradní rodinnou péči

Ve společnosti přetrvávají různé předsudky a mýty o tom, kdo může být žadatelem o zprostředkování náhradní rodinné péče. Mnohdy se veřejnost například mylně domnívá, že pěstounem může být pouze manželský pár nebo že osvojitelem se mohou stát výhradně lidé bez vlastních dětí, ale právní předpisy však žádná taková omezení nestanovují, žadatelem tak může být i nesezdaný jedinec, je možné zařadit také homosexuální žadatele a jejich partnery nebo rodiny s již odrostlými dětmi.

Kapitola 1.4 se věnuje klíčovému oblastem, které hrají významnou roli nejen v přípravných kurzech pro žadatele o náhradní rodinnou péči (NRP), ale také v samotném procesu jejich zařazení do evidence krajským úřadem. Tyto aspekty jsou rovněž zásadní pro následnou spolupráci s doprovázející organizací po přijetí dítěte do péče. Každá z podkapitol dále rozvíjí konkrétní témata, která jsou v tomto procesu důležitá z hlediska posouzení připravenosti, motivace a kompetencí budoucích náhradních rodičů.

1.4.1 Právní a osobnostní předpoklady

Právní rámec náhradní rodinné péče v České republice vymezuje žadatele na základě několika kritérií. O zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče může požádat fyzická osoba starší 18 let, která je plně způsobilá k právním úkonům, zdravotně způsobilá, bezúhonná a zajišťující hmotné i sociální zázemí pro dítě (viz § 27 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně

děti). Zásadní roli však hraje i osobnostní způsobilost a schopnost reflektovat potřeby dítěte, které zažilo odloučení od původní rodiny.

1.4.2 Motivace žadatelů a jejich význam

Motivace žadatelů je základní prvek celého procesu a při rozhodnutí podání žádosti je důležité si ji uvědomit a definovat. Jak uvádí organizace Dobrá rodina, mezi nejčastější důvody patří snaha pomoci ohroženému dítěti, naplnění rodičovské role, ale i touha po vlastním dítěti v případech neplodnosti. Motivace žadatelů by měla být otevřeně reflektována během příprav, jelikož „pochopení vlastní motivace pomáhá předcházet zklamání a zajišťuje větší stabilitu péče“ (Dobrá rodina, 2024).

Žadatelé o náhradní rodinnou péči přicházejí z různých životních situací, čemuž odpovídá i jejich různé očekávání a potřeby. Psychosociální aspekty žadatelů zahrnují například schopnost práce s frustrací, empatii, sebereflexi nebo připravenost na kontakt s biologickou rodinou dítěte. Existuje několik typů motivace, které mohou vést jednotlivce nebo páry k tomu, aby se rozhodli pro náhradní rodinnou péči. Altruistická motivace vychází z touhy pomoci dítěti, které nemá možnost vyrůst ve své původní rodině. Tito lidé vnímají náhradní péči jako formu pomoci a podpory těm, kteří to nejvíce potřebují. Substituční motivace je založena na snaze nahradit vlastní ztrátu – typicky se jedná o případy, kdy někdo přišel o dítě nebo nemůže mít biologické děti. V takových případech může náhradní rodičovství nabídnout nový smysl a naplnění. Identifikační motivace pak pramení z osobní zkušenosti – například u lidí, kteří sami vyrůstali v pěstounské péči a chtějí tímto způsobem „vrátit“ to, co sami dostali. Posledním typem je smíšená motivace, která kombinuje více výše zmíněných aspektů. Lidé s tímto druhem motivace mohou být vedeni jak osobní touhou, tak i pocitem společenské odpovědnosti. (Klimentová, 2017) Různé typy motivace s sebou nesou odlišná rizika i přínosy. Například tzv. substituční motivace, tedy snaha nahradit vlastní ztrátu (např. po ztrátě dítěte nebo při neplodnosti), může vést k idealizovaným očekáváním vůči vztahu s dítětem. Pokud dítě nenaplní tuto potřebu dle představ osvojitele či pěstouna, může dojít k frustraci nebo zklamání, což může negativně ovlivnit stabilitu péče i citové přijetí dítěte. Naopak altruistická motivace, založená na upřímné snaze pomoci dítěti bez vlastních očekávání, bývá odborníky vnímána jako nejméně riziková z hlediska dlouhodobé stability vztahu (Vágnerová, 2012).

Reflexe motivace žadatelů je proto důležitou součástí přípravného procesu, jak je již zmíněno na začátku kapitoly a jak potvrzují i odborné příručky a organizace zaměřené na podporu

náhradních rodin. Podle Střediska náhradní rodinné péče (2024) může otevřené uvědomění si vlastních motivů předejít mnoha problémům v péči a přispět k lepšímu zvládnání obtížných situací v budoucnu. Doprovázející organizace se proto snaží během příprav na přijetí dítěte pracovat s vnitřními očekáváními žadatelů a nabízet jim prostor pro reflexi.

Podle výzkumu MPSV (Talpa, 2019) je nezbytné motivaci podporovat i prostřednictvím cíleného oslovování potenciálních zájemců, například v rámci kampaní a osvěty: „Základem úspěšného vyhledávání vhodných osob je nejen kvalitní příprava, ale i profesionální komunikace a důvěra ve vztahu mezi pracovníkem a zájemcem“ (Talpa, 2019).

Individuální přístup k žadatelům o náhradní rodinnou péči je součástí pro úspěšné zprostředkování péče, která bude stabilní a naplňující jak pro dítě, tak pro náhradní rodiče. Každý žadatel přichází s jedinečnými motivacemi, životními zkušenostmi a psychosociálními potřebami, které ovlivňují jeho schopnost a připravenost přijmout dítě do péče. Důkladné pochopení těchto individuálních aspektů umožňuje odborníkům přizpůsobit následné doprovázení tak, aby odpovídalo specifickým potřebám každého žadatele. Tento přístup je podporován odbornou literaturou, která zdůrazňuje význam porozumění individuálním potřebám a motivacím klientů pro efektivní poskytování podpory (Matějček et al., 1999).

2 Právní rámec, legislativní zakotvení náhradní rodinné péče v České republice

Právní úprava náhradní rodinné péče vychází v České republice z několika legislativních předpisů, které jsou představeny právě v této kapitole. Předpisy mají různé právní síly a normy, které vytváří komplexní rámec ochrany dětí. Celý komplexní rámec vychází z nejvyšších právních norem, které jsou na mezinárodní úrovni až po jednotlivé zákony upravující problematiku NRP. Jednotlivé, důležité právní úpravy budou představeny v pořadí od nejvyšších právních norem.

2.1 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte, kterou Česká republika ratifikovala, představuje mezinárodní smlouvu stanovující základní principy ochrany práv dítěte, včetně jeho práva na rodinnou péči. Stát se jejím přijetím zavázal k ochraně dětí a zajištění jejich práv v souladu s touto úmluvou. Problematiku náhradní rodinné péče upravuje zejména článek 20, který v několika odstavcích zdůrazňuje právo dítěte, které bylo zbaveno rodinného prostředí, na zvláštní ochranu a pomoc. Při zajištění náhradní péče je třeba brát v úvahu nejen nejlepší zájem dítěte, ale také jeho etnický, náboženský a kulturní původ, aby bylo umožněno jeho přirozené začlenění do nové rodiny a komunity, což je zmíněno ve třetím odstavci tohoto článku. (MPSV, 2016)

2.2 Ústava ČR

Ústava České republiky jako nejvyšší právní norma zajišťuje ochranu rodiny, rodičovství a práva dítěte. Přestože sama o sobě neupravuje specifické otázky náhradní rodinné péče, ustanovuje vztah k Listině základních práv a svobod, která garantuje práva dětí i rodičů. Právní rámec náhradní rodinné péče je tedy nutné hledat v dalších zákonech, které Česká republika ratifikovala a jsou popsány v následující části práce.

2.3 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku České republiky. Upravuje ochranu rodiny, rodičovství a práv dítěte. Klíčovým ustanovením v této oblasti je článek 32, který stanoví, že „rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena“ (Listina základních práv a svobod, čl. 32, odst. 1).

Tento článek dále zdůrazňuje, že „děti narozené v manželství i mimo něj mají stejná práva“ (Listina základních práv a svobod, čl. 32, odst. 2), čímž zajišťuje rovné postavení všech dětí bez ohledu na rodinné zázemí. Současně také ukládá státu povinnost pomáhat rodičům při péči o děti a chránit těhotné ženy (Listina základních práv a svobod, čl. 32, odst. 5). Tato ustanovení představují právní základ pro opatření v oblasti náhradní rodinné péče a zdůrazňují odpovědnost státu za ochranu dětí, které se ocitnou bez rodinného zázemí.

2.4 Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb.

Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., v platném znění, představuje právní normu upravující základní formy náhradní rodinné péče v České republice. Stanovuje práva a povinnosti jak dítěte, tak osob, které o něj pečují, a upravuje právní rámec pro proces osvojení i pěstounské péče. Zásadním principem je nejlepší zájem dítěte, který musí být hlavním kritériem při rozhodování soudu a dalších orgánů. Občanský zákoník v tomto směru stanovuje, že „při rozhodování podle ustanovení tohoto zákona týkajících se dítěte je třeba vždy sledovat jeho nejlepší zájem“ (§ 3 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., v platném znění). Tento princip reflektuje jak mezinárodní standardy ochrany práv dítěte, tak požadavek individuálního posuzování každého konkrétního případu. V procesu rozhodování o svěření dítěte do náhradní rodinné péče se tedy musí zohlednit potřeby dítěte, sociální vazby a optimální podmínky pro zdravý vývoj dítěte.

2.5 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí 359/1999 Sb.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, č. 359/1999 Sb., v platném znění, upravuje podmínky poskytování náhradní rodinné péče a stanovuje zásady ochrany dětí, které se ocitly v ohrožení či sociálním vyloučení. Tento zákon také vymezuje činnost doprovázejících organizací, které poskytují odbornou pomoc v oblasti náhradní péče zájemcům, žadatelům i rodinám, které přijaly dítě do pěstounské péče. Klíčovým principem právní normy je ochrana práv dítěte a jeho nejlepšího zájmu, přičemž důraz je kladen na předcházení ohrožení a poskytování adekvátní pomoci dětem a jejich rodinám.

V tomto kontextu zákon stanoví, že „sociálně-právní ochrana dětí zahrnuje zejména opatření k ochraně jejich práva na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny“ (§ 1 zákona č. 359/1999 Sb., v platném znění). Tato právní norma zdůrazňuje preventivní opatření a

podporu rodinného prostředí, čímž se snaží minimalizovat umístování dětí mimo jejich původní rodiny. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

Součástí zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí je také úprava dávek pěstounské péče, které jsou zakotveny v Hlavě II tohoto zákona (§ 47 a násl.). Cílem těchto dávek je podpořit výkon pěstounské péče a zajistit pěstounům odpovídající finanční zázemí při péči o svěřené dítě. Mezi základní dávky patří příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče. Výše těchto příspěvků se odvíjí od věku dítěte, zdravotního stavu a dalších specifik, například zda je dítě nezaopatřené, nebo zda pěstoun pečuje o více dětí. Stejný zákon také upravuje postup správních orgánů při posuzování žádostí žadatelů o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče, kterému je věnována další kapitola.

3 Postup zařazení žadatele do evidence žadatelů o zprostředkování NRP

V této kapitole je popsán proces zařazení žadatele o NRP včetně formálních náležitostí, které jsou nevyhnutelnou součástí procesu.

3.1 Proces zprostředkování náhradní rodinné péče

Zprostředkování náhradní rodinné péče je proces, jehož hlavním cílem je nalézt pro dítě, které nemůže vyrůstat ve své biologické rodině, vhodné náhradní rodiče. Vždy se hledá vhodný rodič pro dítě, což se stalo i mottem náhradní rodinné péče: „Pro dítě se hledá rodina, nikoliv naopak.“ (Dobry pěstoun, 2018) Tento postup je detailně upraven zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a jeho realizace se řídí pravidly a kritérii, která mají zajistit, aby se dítě dostalo do stabilního, bezpečného a láskyplného prostředí.

3.1.1 Podání žádosti

Celý proces začíná na základě žádosti fyzické osoby, která má zájem stát se náhradním rodičem. Žadatel musí splňovat základní podmínky, mezi něž patří české občanství a trvalý pobyt na území České republiky. Tato žádost se podává na obecním úřadě s rozšířenou působností, který v této fázi hraje klíčovou roli, neboť zahajuje proces posuzování žadatele.

Po podání žádosti dochází k založení spisové dokumentace žadatele, která obsahuje několik, zákonem vyžadovaných, důležitých dokumentů pro následné posouzení. Mezi tyto dokumenty patří:

- Žádost o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, obsahující osobní údaje žadatele.
- Doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území České republiky, případně o nepřetržitém přechodném pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů.
- Opis z evidence Rejstříku trestů, vyžádaný obecním úřadem obce s rozšířenou působností.
- Doklad obdobný opisu z evidence Rejstříku trestů vydaný ve státech, ve kterých se žadatel zdržoval nepřetržitě déle než 3 měsíce od dovršení patnáctého roku věku do podání žádosti.
- Zpráva o zdravotním stavu, předložená žadatelem.

- Údaje o ekonomických a sociálních poměrech žadatele.
- Písemné vyjádření žadatele, zda souhlasí s tím, aby po uplynutí lhůty tří let od zařazení do evidence byl zařazen také do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny, nebo zda žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny.
- Písemný souhlas žadatele s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči je oprávněn zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí, a kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci.
- Písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny.
- Stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.
- Vyjádření obecního úřadu, krajského úřadu, pověřené osoby nebo obecního úřadu obce s rozšířenou působností, který není příslušný k vedení spisové dokumentace o žadateli, pokud s nimi žadatel uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče, protože již má svěřeno dítě do pěstounské péče. (MPSV, 2019)

„Po shromáždění všech potřebných dokladů postupuje obecní úřad s rozšířenou působností kopii spisové dokumentace o žadateli neprodleně krajskému úřadu.“ (MPSV, 2025)

V této fázi se hodnotí několik aspektů:

1. Posouzení bezúhonnosti.
2. Posouzení zdravotního stavu.
3. Psychologické posouzení.
4. Přípravy žadatelů, v rámci povinného vzdělávání.

Na základě těchto zjištění krajský úřad vydává rozhodnutí o tom, zda bude žadatel zařazen do evidence osob vhodných pro náhradní rodinnou péči, nebo zda jeho žádost bude zamítnuta. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2025)

3.1.2 Zařazení do evidence

Pokud je rozhodnutí krajského úřadu kladné, dochází k zařazení žadatele do evidence podle konkrétní formy náhradní rodinné péče, o kterou projevil zájem (osvojení, pěstounská péče nebo pěstounská péče na přechodnou dobu).

V případě, že krajský úřad žádost zamítne, mají žadatelé možnost se odvolat nadřízenému správnímu orgánu, kterým je v tomto případě Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV, 2025). MPSV v rámci odvolacího řízení přezkoumá odvoláním napadené rozhodnutí v rozsahu námitek uvedených v odvolání a podle § 90 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění, může napadené rozhodnutí změnit, zrušit a vrátit správnímu orgánu I. stupně k novému rozhodnutí nebo odvolání zamítne a napadené rozhodnutí potvrdí.

3.1.3 Párování

Další fází je proces párování, tedy hledání žadatele, kterému by mohlo být svěřeno do péče konkrétní dítě. Tento proces se liší podle typu náhradní péče:

- U pěstounské péče na přechodnou dobu je za párování odpovědný obecní úřad s rozšířenou působností, který vyhodnocuje aktuální potřeby dětí a dostupnost vhodných pěstounů, kteří mají stanovené preference, jakým dětem dokážou zajistit péči. Jedná se o nespecifické párování, při kterém se hledají dostupní, volní a vyhovující pěstouni, u kterých se počítá s okamžitou připraveností – viz specifika PPPD v definicích NRP.
- U dlouhodobé pěstounské péče a osvojení je proces párování řízen krajským úřadem ve spolupráci s odborníky na náhradní rodinnou péči. V těchto případech je vytipovaná rodina, která je oslovena krajským úřadem a podrobně seznámena s dokumentací dítěte, následně je jí zprostředkován osobní kontakt s dítětem.
- „Zprostředkovat osvojení mohou v České republice pouze státní instituce. Ke zprostředkování nedochází v případě tzv. přímé adopce. Jedná se o situace, kdy rodiče přivolí k osvojení dítěte ve vztahu k určité osobě. Tehdy posuzování probíhá až v průběhu soudního řízení o svěřeni dítěte, které je zahájeno na základě návrhu podaného budoucími osvojiteli.“ (Středisko náhradní rodinné péče, 2023)

Při párování se zohledňuje řada faktorů, jako je věk dítěte, jeho zdravotní stav, případná sourozenecká vazba, kulturní či etnické zázemí a specifické potřeby dítěte. Cílem je zajistit, aby se dítě dostalo do rodiny, která bude nejlépe vyhovovat potřebám konkrétního dítěte, a kde bude mít možnost harmonického vývoje.

3.1.4 Rozhodnutí soudu a přijetí dítěte do péče

Posledním krokem procesu je vydání rozhodnutí soudu. Soud rozhoduje na základě návrhu, který podává buď OSPOD, pokud jde o svěřeni do PPPD na základě předběžného opatření, nebo

žadatel o zprostředkování NRP. K návrhu se přikládají všechny relevantní podklady, kterými mohou být doporučení OSPOD, který vede žadatele v evidenci, doporučení krajského úřadu, odborné posudky, vyjádření kolizního opatrovníka dítěte pro soudní řízení, pokud jím není OSPOD dítěte a další podklady a důkazy podstatné pro rozhodnutí soudu.

Pokud soud rozhodne o svěřeni dítěte do péče konkrétního žadatele, dochází k realizaci právní platnosti nově nabytých vztahů mezi pěstounem/osvojitelem a dítětem. V případě osvojení se zároveň přerušují veškeré právní vazby mezi dítětem a jeho biologickými rodiči, zatímco u pěstounské péče právní vztah mezi dítětem a biologickou rodinou zůstává zachován. (Dobrý pěstoun, 2018)

Děti jsou zpravidla do péče žadatelů fakticky umístěny již na základě předběžného opatření soudu. Po převzetí dítěte do péče následuje adaptační období, během kterého si dítě i noví rodiče zvykají na novou situaci. V případě pěstounské péče je rodina nadále pod dohledem organizace poskytující doprovázení, která pěstounům poskytuje poradenství, podporu a pomoc při řešení případných problémů, nabízí vzdělávací programy i terapeutickou péči. (Sdružení pěstounských rodin, 2025)

3.2 Rozdíly mezi pěstouny a osvojiteli v procesu zprostředkování NRP

Proces podání žádosti a jejího posouzení je u všech forem náhradní rodinné péče v zásadě stejný. Každý žadatel, ať už žádá o osvojení, o pěstounskou péči, či pěstounskou péči na přechodnou dobu, musí projít obdobným administrativním procesem, který zahrnuje podání žádosti, sociální šetření, zdravotní prohlídky, psychologické posouzení a odborné přípravy pro žadatele o NRP. Stejně tak platí, že rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vydává krajský úřad na základě důkladného posouzení všech shromážděných podkladů. (Dobrý pěstoun, 2018)

Přesto však mezi jednotlivými formami náhradní rodinné péče existují rozdíly. Tyto rozdíly se týkají především cílů jednotlivých forem péče, motivace žadatelů, finanční podpory, odborného dohledu a doprovázení, evidence žadatelů a procesu párování, rozdíl mezi formami je i v odborných přípravách pro žadatele o NRP a to konkrétně v povinné časové dotaci na danou přípravu.

Osvojení představuje nejtrvalejší formu náhradní rodinné péče, jejímž cílem je vytvoření nového trvalého rodinného vztahu mezi osvojitelem a dítětem. Klade se důraz na stabilitu, dlouhodobou připravenost žadatelů na rodičovskou roli a jejich schopnost dítě přijmout jako vlastní. Osvojitelé nemají po přijetí dítěte do péče nárok na žádnou formu státní podpory či

odborného doprovázení, protože se očekává, že dítě se stává plnohodnotným členem rodiny bez dalších vnějších zásahů. (Virtuální knihovna NRP, 2025)

4 Formy podpory pro osoby zařazené do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči

Pro náhradní rodinnou péči existují různé formy podpory, které se liší podle typu rodiny, zda jde o pěstounskou, PPPD nebo osvojitelskou péči. V této kapitole jsou uvedené formy systémové podpory, kterou mají k dispozici osoby zařazené do evidence žadatelů o NRP, a to jak pro pěstounské, tak osvojitelské rodiny. Podpora zahrnuje několik oblastí: poradenství, vzdělávání, doprovázení či finanční pomoc. Díky terminologicky zakotvenému termínu doprovázení v případech u osvojení hovoříme o provázení.

4.1 Systémová podpora

Role OSPOD a dalších institucí v poradenství a vzdělávání:

Odbory sociálně-právní ochrany dětí hrají roli v celém systému náhradní rodinné péče, a to jak pro pěstouny, tak pro osvojitele. OSPOD nejen zajišťuje poradenství a informační podporu pro žadatele o NRP. OSPOD dohlíží na proces přijetí dítěte do rodiny a jeho adaptaci. V případě osvojení dohled končí s právní mocí rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte osvojitelům, pak jsou bráni jako běžná rodina, pokud se nevyskytnou skutečnosti, které by zařadily dítě do § 6 zákona 359/1999 Sb., tedy dítěte, na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí. U PP nebo PPPD pak OSPOD spolupracuje s rodinou po celou dobu trvání obou forem pěstounské péče. V tomto kontextu mají pěstouni i osvojitelé možnost získat odborné poradenství týkající se výchovy dětí, náročnosti jednotlivých forem péče a výzev, které s nimi souvisejí, jako je například výchova traumatizovaných dětí nebo práce s dětmi s vývojovými poruchami. OSPOD koordinuje komunikaci mezi různými institucemi, jako jsou dětské domovy, zdravotnická zařízení a neziskové organizace, a zajišťuje, že proces je pro všechny zúčastněné co nejméně stresující a co nejefektivnější (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2025).

4.2 Finanční podpora

Finanční podpora je formou pomoci, která má za cíl zmírnit finanční náročnost, jež souvisí s péčí o dítě. Pěstounské rodiny mají nárok na různé příspěvky a dávky nepojistných sociálních systémů, které mají za cíl pokrýt náklady na péči o dítě. Mezi hlavní příspěvky patří příspěvek na úhradu potřeb dítěte a odměna pěstouna, který je poskytován měsíčně a závisí na věku dítěte a dalších specifických potřebách. Další formou finanční podpory je nárok na příspěvek při převzetí dítěte. (MPSV, 2025)

Další formou finanční podpory jsou úlevy na daních, které pěstounské i osvojitelské rodiny mohou využívat. Tyto úlevy zahrnují například odpočty na dítě a další daňové výhody, které usnadňují financování péče. Výše těchto příspěvků a úlev se liší podle typu péče a specifických potřeb rodiny, ale ve všech případech mají za cíl zlepšit materiální podmínky a podpořit rodiny v jejich náročné roli. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2025)

Rozdíl ve finanční podpoře na základě typu NRP je pro osvojitele, kteří mají nárok pouze na dávky stejně jako biologické rodiny, pokud splní zákonné podmínky.

4.3 Podpora při zvládnání specifických situací

Výchova dětí, které za sebou mají traumatické zážitky, představuje pro pěstounské a osvojitelské rodiny specifickou výzvu. Děti v NRP často přicházejí z prostředí, kde byly vystaveny stresu, zanedbávání nebo zneužívání. V mnohých případech bylo dítě vystaveno stresu a nepříznivým podmínkám zdravého vývoje již v prenatálním období. Mnohé organizace, včetně státních a neziskových, poskytují odbornou pomoc zaměřenou na terapii a vzdělávání pěstounů i adoptivních rodičů. To zahrnuje školení zaměřená na rozpoznávání a zpracování traumatu, metody zvládnání problémového chování a rozvoj psychických a emocionálních dovedností dětí (Středisko NRP, 2024).

Pro pěstouny a osvojitele je k dispozici i psychoterapeutická podpora, která jim pomáhá lépe se vyrovnat s náročnými aspekty výchovy dětí, u kterých se projeví problémové chování. Systém podpory zahrnuje i pravidelný kontakt s odborníky, kteří monitorují stav dítěte a nabízejí další doporučení pro práci s dítětem. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2025).

4.4 Vzdělávací podpora

Vzdělávací podpora je nedílnou součástí systému náhradní rodinné péče v České republice. Povinné přípravné kurzy pro žadatele o osvojení a pěstounskou péči slouží k tomu, aby budoucí náhradní rodiče získali potřebné znalosti, dovednosti a sebereflexi nezbytnou pro zvládnutí specifických výzev spojených s přijetím dítěte do péče.

Přípravné kurzy jsou legislativně zakotveny v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a jejich absolvování je podmínkou pro zařazení žadatelů do evidence osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny. Kurzy jsou realizovány prostřednictvím krajských úřadů nebo pověřených osob a organizací, jejich rozsah a obsah se může lišit podle poskytovatele.

4.5 Shrnutí a porovnání podpory pro pěstounské a osvojitelské rodiny

Systémová podpora pro pěstounské a osvojitelské rodiny zahrnuje podobné formy pomoci, ale s určitými rozdíly, které odpovídají specifickým potřebám obou typů rodin. Pěstouni čelí specifickým výzvám při péči o děti, které nejsou jejich biologické, a často se zaměřují na dočasnou péči s možností přechodného návratu dítěte k biologické rodině. Naopak osvojitelé se zaměřují na dlouhodobý vztah k dítěti, který má charakter trvalé a stabilní péče. Obě formy péče však vyžadují intenzivní podporu v oblasti poradenství, vzdělávání a terapeutické pomoci při výchově dětí.

Podle Virtuální knihovny NRP: „Cílem vzdělávání je připravit pěstouny a osvojitele na přijetí dítěte, které často prošlo náročnými životními situacemi, a zajistit, že budou schopni reagovat na jeho potřeby s pochopením a respektem“ (Knihovna NRP, 2025). Obsahem kurzů jsou témata jako vývojová psychologie dítěte, specifika dětí v NRP, právní aspekty osvojení a pěstounství, komunikace a výchovné přístupy. Důraz je kladen na praktické dovednosti a sebereflexi žadatelů.

Zatímco osvojitelé absolvují přípravu před přijetím dítěte, pěstouni mají navíc povinnost se dále vzdělávat i po převzetí dítěte do péče. „Pěstouni jsou ze zákona povinni absolvovat nejméně 24 hodin vzdělávání ročně, a to po celou dobu trvání pěstounské péče“ (Virtuální knihovna NRP, 2025). Vzdělávání může probíhat prezenčně, nebo prostřednictvím online kurzů, které pěstounům umožňují větší flexibilitu. Například organizace Rozum a Cit nabízí tematické e-learningové moduly s výstupním certifikátem: „Naše kurzy zahrnují témata jako trauma, výchova dětí se specifickými potřebami, nebo spolupráce s biologickou rodinou“ (Rozum a Cit, 2025).

Rozdíly mezi přípravnými kurzy pro osvojitele a pěstouny spočívají především v obsahu a zaměření. Kurzy pro osvojitele se více zaměřují na právní aspekty osvojení, integraci dítěte do nové rodiny a budování vztahu mezi osvojitelem a dítětem. Naopak kurzy pro pěstouny kladou důraz na spolupráci s biologickou rodinou dítěte, zvládnutí kontaktů a přípravu na možné návraty dítěte do původní rodiny. V obou případech je důležité, aby vzdělávání probíhalo kontinuálně a reagovalo na aktuální potřeby náhradních rodičů i dětí, o které pečují.

Z celé teoretické části vyplývají rozdíly v přístupu k rodinám osvojitelským oproti rodinám vykonávajícím PP i PPPD. Stát se právními předpisy zavázal k doprovázení pěstounských rodin (včetně PPPD a v některých případech i osobám vykonávajícím svěřenectví, když do zákona o SPOD upravil systém doprovázejících organizací, které formou státního příspěvku dotuje za

každou uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče, avšak neupravuje doprovázení ve stejném rozsahu i pro rodiny, které děti osvojily, ačkoliv často řeší totožné otázky, což i z výsledku výzkumu vyplývá. Proto jste se rozhodla v praktické části věnovat především službám pro osvojitele, které ze zákona nejsou doprovázením, proto (do)provázením, což upravuje a pokrývá platné definice vyplývající se zákona o poskytování doprovázení pěstounských rodin.

Praktická část

V praktické části své závěrečné práce jsem se v oblasti náhradní rodinné péče zaměřila na možnosti podpory, přístupy, projekty a pohledy organizací, které se věnují (do)provázení náhradních rodin. Výzkum byl prováděn v Praze během března a dubna roku 2025.

5 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Cílem výzkumu bylo zjištění možností, přístupů, projektů a systematičnosti podpory žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich porovnání mezi osvojitelskými a pěstounskými rodinami ve vybraných organizacích, jejichž výběr a představení popisují níže v kapitole Výzkumný vzorek. Hlavní výzkumná otázka: Jaké jsou možnosti podpory osvojitelských rodin na území hlavního města Prahy a v čem se tato podpora liší od podpory pěstounských rodin?

6 Metody výzkumu

V rámci této práce byla zvolena kvalitativní výzkumná metoda, která umožňuje hlubší porozumění zkoumané problematice, zohledňuje subjektivní zkušenosti účastníků a soustředí se na významy, které přikládají svému jednání. Kvalitativní přístup je vhodný zejména tehdy, když chceme porozumět určitému fenoménu v jeho přirozeném kontextu, a to z perspektivy těch, kdo jsou jeho součástí. Zároveň nabízí možnost pružně reagovat na vývoj výzkumu a umožňuje hloubkové zkoumání reality prostřednictvím menšího počtu případů (Hendl, 2005). Pro sběr dat byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru, která představuje kompromis mezi zcela strukturovanými dotazníky a volnými rozhovory. Umožňuje tazateli držet se předem připravených témat a otázek, ale zároveň ponechává prostor pro otevřenost, přirozený vývoj rozhovoru a hlubší rozvinutí odpovědi při doptávání se. Tím dochází k získávání bohatších dat, která nejsou omezena pouze na výčet faktů, ale odhalují také postoje, názory a osobní zkušenosti respondentů (Reichel, 2009).

Rozhovory byly vedeny s vedoucími nebo klíčovými pracovníky organizací působících v oblasti náhradní rodinné péče v Praze, byly nahrávány (na základě informovaného souhlasu), následně přepsány a analyzovány do závěru práce.

7 Výzkumný vzorek

Výzkum byl realizován ve všech organizacích, které se aktivně věnují problematice náhradní rodinné péče na území hlavního města Prahy a svou činností zde sehrávají významnou roli. Jedná se o pět klíčových organizací, které se pohybují na poli doprovázení osvojitelských i pěstounských rodin a dlouhodobě přispívají k rozvoji této oblasti. Konkrétně jde o Středisko náhradní rodinné péče, DC Paprsek – Rodinné centrum Zdeňka Matějčka, organizaci Dobrá rodina, spolek Natama a Sdružení pěstounských rodin. Tyto organizace budou níže blíže představeny.

Spolek Natama je zde zahrnut a představen, neboť je svou působností nedílnou součástí, ale z důvodu vytíženosti organizace se nám během měsíců března a dubna nepodařilo domluvit na uskutečnění rozhovoru, v závěrečné analýze se tedy neobjeví.

7.1 Dobrá rodina, o.p.s.

Dobrá rodina o.p.s. je největší doprovázející organizací v České republice, která se zaměřuje na podporu a vzdělávání pěstounů, adoptivních rodičů a dalších osob zapojených do systému náhradní rodinné péče. Působí ve všech krajích a aktuálně doprovází kolem 1 200 pěstounských a osvojitelských rodin. Nabízí široké spektrum vzdělávacích aktivit, od seminářů a kurzů až po online vzdělávání.

Mezi významné projekty Dobré rodiny patří "Budeme rodinou náhradní!", který se zaměřuje na osvětu, kampaň a získávání nových náhradních rodičů, včetně podpory a poradenství pro zájemce o náhradní rodičovství. Projekt "Stabilita pro děti!" se soustředí na rozvoj a profesionalizaci sociální práce s ohroženými dětmi a jejich biologickými i náhradními rodinami v Praze. "Bezpečná náhradní rodina" se věnuje problematice syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v náhradních rodinách. Projekt "NDT Rodina" se zaměřuje na osvětu, kampaň a získávání nových náhradních rodičů a jejich podporu prostřednictvím přímé práce se zájemci o náhradní rodičovství.

Dobrá rodina rovněž realizuje projekt "Kvalifikovaná podpora osvojitelským rodinám", který poskytuje odbornou pomoc a služby zaměřené na potřeby osvojených dětí a kompetence osvojitelů. (Dobrá rodina, 2024)

7.2 Středisko náhradní rodinné péče, spolek

Středisko náhradní rodinné péče (Středisko NRP) je nezisková organizace, která od svého vzniku v roce 1994 poskytuje komplexní podporu rodinám v náhradní rodinné péči. Organizace má dlouholetou tradici a je jedním z klíčových subjektů v České republice, které se podílejí na rozvoji a zlepšování systému náhradní rodinné péče. Jejím hlavním cílem je pomáhat dětem, které nemohou žít se svými rodiči, aby našly lásku, bezpečí a jistotu v nové rodině. Středisko NRP se dlouhodobě věnuje vzdělávání, poradenství a poskytování odborné pomoci nejen pro pěstouny a osvojitele, ale i pro další aktéry zapojené do procesu náhradní rodinné péče.

Mezi klíčové projekty Střediska NRP patří Centrum podpory náhradní rodinné péče, které se zaměřuje na vyhledávání, vytváření a sdílení příkladů dobré praxe v této oblasti. Dále realizují projekt Adoptce.com ve spolupráci s Nadací Terezy Maxové dětem, jehož cílem je poskytovat informace zájemcům o adopci a pěstounské péči, čímž pomáhají zvyšovat povědomí o možnostech a specifikách těchto forem péče. Tyto projekty a dlouholetá zkušenost organizace přispívají k pozitivním změnám v systému náhradní rodinné péče. (Středisko náhradní rodinné péče, 2024)

7.3 Dětské centrum Paprsek – Rodinné centrum Zdeňka Matějčka

Dětské centrum Paprsek je příspěvkovou organizací hlavního města Prahy, která poskytuje sociální služby dětem a dospělým s kombinovaným postižením, a to hlavně formou denních stacionářů, chráněného bydlení nebo odlehčovacích služeb. Významnou součástí centra je Rodinné centrum Zdeňka Matějčka, které se specializuje na oblast náhradní rodinné péče. Toto centrum realizuje přípravu žadatelů o svěřeni dítěte do osvojení nebo pěstounské péče, a to ve spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí. Kurzy zahrnují teoretickou výuku z oblasti vývojové psychologie, sociální práce, práva a pediatrie, ale také interaktivní a sebezkušenostní aktivity, které pomáhají žadatelům pochopit specifika péče o dítě, které zažilo ztrátu primárního vztahu nebo jiné formy traumatu. Centrum dále poskytuje podporu a odborné poradenství i po přijetí dítěte do rodiny, čímž přispívá ke kvalitnímu naplňování potřeb dětí v NRP. Rodinné centrum nese jméno po významném českém dětském psychologovi prof. Zdeňku Matějčkovi, jehož práce zásadním způsobem ovlivnila přístup k dětem vyrůstajícím mimo vlastní rodinu (Dětské centrum Paprsek, 2024).

7.4 Sdružení pěstounských rodin

Sdružení pěstounských rodin z.s. je nezisková organizace, která se od svého vzniku v roce 1995 věnuje podpoře pěstounských rodin a dalších pečujících osob. Jejím hlavním posláním je poskytovat těmto rodinám trvalou podporu, poradenství, odbornou pomoc, vzdělávání a doprovázení, aby mohly dětem v náhradní rodinné péči zajistit šťastné a spokojené prostředí.

Jedním z významných projektů organizace je iniciativa "Hledáme vás, mámo, táto", která se zaměřuje na hledání vhodných pěstounských rodin pro děti, jež nemohou vyrůstat ve své biologické rodině. V rámci tohoto projektu jsou zveřejňovány medailonky dětí, pro které mají jednotlivé kraje dlouhodobý problém najít vhodné pěstouny.

Je důležité zdůraznit, že Sdružení pěstounských rodin se specializuje primárně na podporu pěstounských rodin. V oblasti osvojení poskytuje pouze upřesnění terminologie v rámci vzdělávání, ale přímo se na tuto oblast nezaměřuje, ale v oblasti náhradní rodinné péče jsou se svou pražskou pobočkou nedílnou součástí hlavní sítě náhradní rodinné péče. (Sdružení pěstounských rodin, 2024)

7.5 Natama, o.p.s., Institut rodinné péče

Institut rodinné péče Natama je uznávaným odborným nestátním pracovištěm, které se od roku 2003 specializuje na podporu dětí a rodin v náhradní rodinné péči. Zaměřuje se především na děti, které na počátku života zažily opuštění či ztrátu a vyrůstají v osvojení, pěstounských rodinách nebo příbuzenské péči.

Mezi hlavní činnosti Natamy patří příprava a vzdělávání budoucích náhradních rodičů, vyhodnocení a diagnostika dětí, poradenská a terapeutická pomoc a sociální práce v oblasti ochrany dětí a sociálních služeb. Organizace poskytuje odborné sociální poradenství formou ambulantních a terénních služeb, které jsou určeny dětem, mládeži a rodinám v náročných životních situacích.

Natama se také aktivně podílí na vzdělávání a osvětě v oblasti náhradní rodinné péče prostřednictvím publikací, videí, přednášek a článků, které jsou dostupné ke stažení. Dále organizuje konference a semináře zaměřené na aktuální témata, jako je puberta a adolescence či bezpečný kontakt dítěte.

V rámci svého poslání Natama klade důraz na individuální přístup, profesionální a etické jednání a podporu dětí v obtížných rodinných situacích. Cílem organizace je umožnit dětem

vyrůstat v bezpečném a zdravém rodinném prostředí a podílet se na vědeckém pokroku a sdílení zkušeností v oblasti náhradní rodinné péče. (Natama, 2024)

8 Etické zásady výzkumu

Výzkum byl realizován v souladu s etickými principy kvalitativního výzkumu, přičemž důraz byl kladen zejména na dobrovolnost účasti, informovanost respondentů a zajištění jejich anonymity. Všichni účastníci byli před uskutečněním rozhovoru seznámeni s účelem výzkumu, způsobem jeho provedení i způsobem nakládání s nasbíranými daty. Byl jim předložen písemný informovaný souhlas s účastí ve výzkumu, který podrobně popisoval cíl a průběh rozhovoru, možnost odstoupit kdykoli bez udání důvodu, a rovněž způsob zpracování a ochrany poskytnutých informací. Respondenti výslovně souhlasili s vedením rozhovoru, jeho zvukovým záznamem a následným anonymizovaným zpracováním dat pouze pro účely této bakalářské práce, krom jednoho z respondentů, který si nepřál pořizovat z vedení rozhovoru zvukový záznam, proto byl rozhovor zaznamenán ve formě ručně psaných poznámek.

Souhlasné prohlášení bylo podepsáno každým účastníkem výzkumu. Veškeré získané informace byly následně anonymizovány – ani v analýze nejsou uvedena žádná jména, která by mohla vést k identifikaci konkrétních osob. Vzor informovaného souhlasu je přiložen v příloze č.1 této práce.

9 Výsledky výzkumu, analýza

Zpracování dat v této kapitole je rozděleno do třech částí, které byly hlavními okruhy rozhovorů. Tyto okruhy jsou rozděleny do podkapitol věnovaným jednotlivým organizacím. Na závěr této části je sepsáno shrnutí a poznatky, zjištěné, rozdíly či témata, na kterých se respondenti (organizace) shodli.

9.1 Přístupy organizací k (do)provázení a jejich projekty

Tato část analyzuje přístup čtyř organizací působících v oblasti náhradní rodinné péče. Zohledňuje, zda a jakým způsobem se věnují osvojitelským rodinám, jaké služby poskytují, zda se u nich tyto služby odlišují od podpory určené pěstounům. Cílem je identifikovat míru systematické podpory osvojitelů a případné rozdíly ve formách podpory podle druhu NRP a v přístupu napříč organizacemi zahrnutými do výzkumného vzorku.

9.1.1 Organizace A

Organizace A je jedním z nejdéle působících subjektů v oblasti NRP v ČR – má za sebou více než třicet let kontinuální práce s osvojitelskými i pěstounskými rodinami. Osvojitele doprovází od počátku své činnosti a vnímá tuto práci jako stejně důležitou jako doprovázení pěstounů. Služby, které nabízí, jsou otevřené oběma skupinám a často se prolínají – například skupinová setkávání, vzdělávání, sdílení a tematické kluby, které jsou rozdělené podle věku dětí. Významným prvkem je projekt, který byl původně určen pouze osvojitelům, dnes je ale otevřen širšímu spektru žadatelů o NRP. Organizace také zohledňuje potřeby bilingvních rodin, například prostřednictvím klubu pro anglicky mluvící rodiče. Rozdíly mezi osvojitelskou a pěstounskou podporou vnímá především v oblasti kontaktu s biologickou rodinou a v právním ukotvení služeb. V praxi ale pracovníci považují potřeby obou skupin – zejména u dětí do deseti let – za velmi podobné. Výrazným motivačním faktorem je i převis osvojitelských rodin, kterým se organizace dlouhodobě věnuje.

9.1.2 Organizace B

Tato organizace se zaměřuje na přípravné kurzy pro žadatele o osvojení i pěstounství a poskytuje jim terapeutickou a poradenskou podporu před přijetím dítěte i po něm. Osvojitelským rodinám nabízí pravidelná setkání v terapeutických skupinách, která se konají jednou za dva měsíce a jsou zaměřena na sdílení zkušeností za účasti odborníků i dětí. Z důvodu absence pověření k doprovázení pěstounů organizace nenabízí systematickou podporu pěstounským rodinám – tyto služby zajišťuje externě ve spolupráci s jinými organizacemi. Podpora obou skupin však probíhá ve stejné frekvenci a organizace mezi nimi nevytváří významné rozdíly, neboť vychází z přesvědčení, že „dětem, které vyrůstají v náhradní rodinné péči, je jedno, zda jsou v osvojení či pěstounské péči – důležitý je bezpečný vztah a blízkost“. Osvojitelé mají přístup ke službám zdarma, zatímco v případě pěstounů je potřeba domluvit formu úhrady s jejich doprovázející organizací, kde mají uzavřenou dohodu o výkonu pěstounské péče.

9.1.3 Organizace C

Tato organizace se specializuje výhradně na doprovázení pěstounských rodin (včetně přechodné a dlouhodobé péče) a pro osvojitelské rodiny služby nenabízí. Pracuje s pěstouny v oblasti psychologického poradenství, vzdělávání, mediace asistovaných kontaktů. Její nabídka pro pěstouny je rozsáhlá – zahrnuje semináře, supervize, víkendová vzdělávání s programem pro

děti, terapeutické víkendy, dny pro pěstounské rodiny a tematické konference. Jeden z projektů této organizace je zaměřen na vyhledávání vhodných pěstounů pro děti, kterým se v systému dlouhodobě nedaří najít stabilní rodinu. Osvojitelé nejsou cílovou skupinou organizace, byť se téma objevuje v rámci osvětových aktivit.

9.1.4 Organizace D

Organizace D vnímá podporu osvojitelů jako klíčovou součást své práce. Provází osvojitelské rodiny od samotného vstupu do procesu, přes přípravy až po následné poradenství. Vznik podpory osvojitelům v organizaci reagoval na situaci, kdy osvojitelé „záviděli“ pěstounům systematickou podporu, která jim po přijetí dítěte chyběla. Organizace považuje osvojení za proces, který neskončí právním rozhodnutím – osvojitelé čelí výzvam spojeným s přijetím dítěte s raným traumatem, které se mohou projevovat např. po nástupu do školky. V nabídce mají individuální i skupinové poradenství, online podporu, workshopy a jako jediní nabízejí i peer konzultace – s lidmi s vlastní zkušeností s osvojením (dospělí adoptovaní, zkušení osvojitelé). Služby pro osvojitele nejsou garantovány státem, což komplikuje jejich financování a stabilitu, u těchto služeb závisí na projektových zdrojích a grantové podpoře, což je, dle organizace, jedním z hlavních rozdílů v podpoře mezi osvojiteli a pěstouny.

9.1.5 Komparace

Ze zjištění vyplývá, že tři ze čtyř organizací (A, B, D) se osvojitelským rodinám aktivně věnují, každá však s odlišnou mírou institucionálního zajištění. Organizace C se zaměřuje výhradně na pěstouny a osvojitele nepodporuje. Ve všech případech, kde je podpora osvojitelům nabízena, je založena spíše na vlastní iniciativě organizace nikoli na státem garantovaném systému. Zatímco pěstouni mají nárok na doprovázení a systematické vzdělávání podle zákona, osvojitelské rodiny zůstávají v této oblasti do značné míry odkázané na dobrovolnou a projektově financovanou podporu a vlastní iniciativu takovou podporu vyhledat. Rozdíly v podpoře jsou tedy dány spíše systémovými podmínkami než skutečnou odlišností potřeb.

9.2 Potřeby osvojitelských rodin a způsoby podpory

Tato část výzkumu se zaměřuje na potřeby osvojitelských rodin (u organizace C rodin pěstounských). Cílem je identifikovat nejčastější výzvy, a také zjistit, jak dlouhodobá a dostupná

je podpora těchto rodin a zda organizace vnímají její důležitost ve srovnání s podporou pěstounů.

9.2.1 Organizace A

Respondent z organizace A označuje za jednu z nejčastějších potřeb možnost sdílení. Tato potřeba vychází z dlouholeté praxe. Osvojitelé často postrádají prostor, kde by mohli mluvit otevřeně o svých zkušenostech, neboť v běžném okolí (škola, širší rodina, přátelé) narážejí na nepochopení, bagatelizaci problémů a srovnávání. Potřeba sdílení je u těchto rodin spojená s pocitem izolace a nejistoty. Další specifickou potřebou je časné navázání důvěry mezi rodinou a organizací, které podle respondenta zajišťuje, že se klienti v budoucnu v případě potřeby obrací právě na ně.

Služby jsou nastaveny velmi flexibilně – organizace klientům pravidelně zasílá nabídku aktivit, ale vyhýbá se „vnucování“; klade důraz na zachování autonomie rodiny a podporu „když je potřeba“. V případech akutní potřeby může být organizace v kontaktu s rodinou i několikrát týdně. Pracovníci považují průběžnou podporu za důležitou, nicméně polemizují nad tím, zda by měla být – stejně jako u pěstounů – povinná. Spíše prosazují dobrovolný, ale stabilní systém podpory, který bude dostupný pro každého, kdo jej potřebuje.

9.2.2 Organizace B

Respondent z organizace B upozorňuje, že potřeby osvojitelů jsou vždy individuální, ale mezi opakující se výzvy patří problémy spojené s chováním dítěte, které se často objeví v období nástupu do školky. Klienti přicházejí s otázkami ohledně zvládnutí každodenních situací. Přichází i s tím, jak dítěti říct o osvojení, nebo jak připravit sourozence na přijetí dalšího dítěte do rodiny. I když jsou tato témata v osnovách příprav, když dojde na danou situaci, objeví se strach a rodina potřebuje podporu. Organizace rovněž podporuje rodiny při narození vlastního biologického dítěte do adoptivní rodiny.

Organizace nemá žádná časová omezení – rodiny mohou služby využívat podle své potřeby. Podpora je zde vnímána jako stejně důležitá jako u pěstounů. Respondent zdůrazňuje, že rodiny potřebují odborné vedení, protože běžné instituce, jako je např. pedagogicko-psychologická poradna, nepracují s kontextem raného traumatu, což může vést k nesprávnému vyhodnocení (např. diagnóza ADHD místo následků traumatického raného vývoje).

9.2.3 Organizace C

Tato organizace zaměřená na pěstouny se osvojitelům systematicky nevěnuje, a tak nebyla schopna odpovědět na otázky týkající se jejich potřeb. Za nejčastější potřeby pěstounských rodin respondent označuje uvedení k realistickému očekávání a připravenosti na přijetí dítěte s traumatem, neboť si to často rodiny představují „jako Hurvínek válku“. Organizace vnímá potřebu ukotvení podpory v širší rodině a kontinuální poradenství zejména v momentě, kdy dítě začíná projevovat obtíže ve školce či škole. Časová dotace podpory je vázaná na dohodu o výkonu pěstounské péče, která je podmíněna aktivní spoluprací s organizací a povinném ročním vzdělávání.

9.2.4 Organizace D

Podle organizace D potřebují osvojitelské rodiny podporu ve všech fázích procesu – od ukončení přípravy, přes přijetí dítěte, až po roky po osvojení. Často však neumí samy potřebu včas rozpoznat, protože se domnívají, že „adopce je šťastný konec příběhu“. Právě zde organizace vidí svou roli – v prevenci a včasné intervenci. Pracovníci se opakovaně setkávají s tím, že osvojitelé přicházejí až ve chvíli, kdy se problémy s dítětem výrazně projeví, např. při nástupu do školky nebo v pubertě. Organizace proto klade důraz na prevenci – na včasné rozpoznání náznaků potíží a jejich řešení ještě ve chvíli, kdy „jsou věci malé“ a lze jim předejít. Tato včasná pomoc může zabránit rozvoji vážných problémů s chováním či narušením vztahů. Mezi specifické potřeby rodin, se kterými se organizace setkává, patří například práce s identitou dítěte, otázky kontaktu s biologickou rodinou, změna dynamiky v partnerském vztahu či pochybnosti o vlastní rodičovské kompetenci. Podpora je poskytována individuálně i skupinově, často i formou online pro rodiny bez možnosti dojíždět do organizace, a zahrnuje také peer konzultace s lidmi se zkušeností s adopcí – ať už zkušené osvojitele, tak i děti ve věku dosažení plnoletosti, které samy byly osvojené.

Organizace navíc upozorňuje na rostoucí poptávku po službách, která převyšuje jejich kapacitní i finanční možnosti. Osvěta a společenské změny podle respondentky vedly k tomu, že si rodiny stále častěji dovolí vyhledat pomoc a nevnímají to jako rodičovské selhání. Právě v tom organizace vidí posun: osvojitelé začínají chápat podporu jako běžnou součást rodičovství, nikoliv jako důkaz slabosti. Vzhledem k tomu organizace zdůrazňuje, že dlouhodobá průběžná podpora pro osvojitele je stejně důležitá jako pro pěstouny – a měla by být více systémově podchycena.

9.2.5 Komparace

Z analýzy vyplývá, že osvojitelské rodiny čelí řadě specifických výzev, které se často objevují po přijetí dítěte do péče a mohou se výrazně lišit dle věku dítěte, jeho předchozí zkušenosti a podpory, kterou rodina obdrží. Mezi opakovaně zmiňované potřeby patří:

možnost sdílení zkušeností s ostatními osvojiteli (zejména kvůli pocitu izolace a nepochopení ze strany okolí), včasná a odborná podpora při výchovných obtížích, emočních výkyvech dětí a problémech s navazováním vztahu, poradenství v oblasti identity dítěte, práce s jeho minulostí a otevřené komunikace o osvojení, možnost konzultací i s peer odborníky (např. dospělými adoptovanými nebo zkušenými osvojiteli).

Zásadní je fakt, že tři ze čtyř organizací (A, B, D) poskytují osvojitelským rodinám dlouhodobou, ale neformální podporu. Jejich přístup je založen na dobrovolnosti a navázání důvěry, nikoli na zákonné povinnosti. To umožňuje flexibilitu a citlivou práci s rodinou, zároveň to však vytváří nejistotu v oblasti financování a nerovnost dostupnosti podpory.

Zatímco pěstounské rodiny mají zákonem zajištěnou průběžnou podporu, osvojitelé jsou často odkázáni na vlastní iniciativu a oslovování organizací, což potvrzuje i praxe anonymních poraden a krizových kontaktů. Organizace D výslovně upozorňuje, že právě nedostatek systémové podpory může vést k pozdnímu odhalení potíží – a přispívá k eskalaci problémů až v období puberty, kdy se mohou objevit závažná témata jako sebepoškozování nebo poruchy duševního zdraví.

Rovněž se ukazuje, že poptávka po podpoře osvojitelů roste, což je vnímáno pozitivně – rodiny už nevidí vyhledání pomoci jako selhání, ale jako odpovědný krok. Organizace se přesto potýkají s otázkou, jak naplnit tuto poptávku při omezených finančních zdrojích, což poukazuje na nutnost systémových změn.

Na rozdíl od organizace C, která se výhradně zaměřuje na pěstouny, ostatní organizace vnímají potřeby osvojitelů jako srovnatelné s potřebami pěstounských rodin. Ačkoliv se organizace C osvojitelům nevěnuje, potřeby pěstounských rodin, o kterých hovoří, se do značné míry shodují s potřebami osvojitelských rodin tak, jak o nich hovoří organizace A, B a D. Jediným rozdílem je úroveň institucionální podpory, která je u osvojitelů stále nedostatečná.

9.3 Systémové a legislativní aspekty podpory osvojitelských rodin

Tato část se zaměřuje na systémová a legislativní omezení v oblasti podpory a (do)provázení rodin v systému NRP. Organizace zde reflektují překážky, se kterými se setkávají při poskytování služeb, navrhují možné změny ke zlepšení stavu a zmiňují inspirace, ze kterých čerpají při své činnosti. V závěru se také zamýšlejí nad ideální podobou systému podpory v oblasti náhradní rodinné péče.

9.3.1 Organizace A

Organizace A vnímá jako hlavní systémovou překážku především otázku financování – a to s ohledem na budoucnost služeb. Vzhledem k dlouholeté tradici, komplexní nabídce a síti spolupracujících odborníků (např. pediatrů či psychologů) zatím jiné zásadní překážky nevnímá. Významnou bariérou však zůstává nedostatečná informovanost veřejnosti i úředníků – zejména o tom, že osvojitelské rodiny mohou i po přijetí dítěte čerpat podporu. Zkušenosti ukazují, že se osvojitelé často domnívají, že adopce je „uzavřený příběh“ a že na pomoc již nemají nárok.

Organizace upozorňuje také na zbytečně dlouhý pobyt některých dětí v dlouhodobé pěstounské péči, přestože by byly vhodné k osvojení – často kvůli opakovanému selhání kontaktu s biologickou rodinou. Za inspiraci označuje především vlastní výzkumy a metodiku vypracovanou na základě letité praxe. Dále spolupracuje se slovenskou organizací Návrat, s níž se navzájem inspirují.

Ideální systém podle organizace A zahrnuje komplexní síť podpory, v níž je péče o osvojitele považována za samozřejmou součást služeb. Finanční zajištění a uznání významu těchto služeb považuje za klíč k prevenci selhání rodin.

9.3.2 Organizace B

Organizace B upozorňuje na složitost systému před samotným osvojením – zejména na dlouhé čekací lhůty, které způsobují nejistotu. Respondent zmiňuje, že samotné právní potvrzení osvojení může trvat až dva roky, během nichž rodina stále nemá jistotu, zda dítě zůstane v péči. Tyto situace označuje jako „sociální potraty“, zejména v případech, kdy se dítě vrací do původní rodiny. Vysoká psychická zátěž osvojitelů je umocněna i konflikty s pěstouny či biologickou rodinou.

Jako řešení navrhuje organizace B zkrácení přechodné pěstounské péče na maximálně tři měsíce, což by usnadnilo navázání vztahu mezi osvojitelem a dítětem. Významným tématem je

také potřeba dlouhodobého zajištění financování. Mezi inspirace řadí kontinuální vzdělávání pracovníků a myšlenku výchovy k péči o druhé – např. navazování mezigeneračních vztahů už v předškolním věku.

V ideální představě by podle organizace bylo běžné, že osvojitelská rodina může dlouhodobě zůstat doma s dítětem, budovat vztah a čerpat systematickou podporu – včetně finanční.

9.3.3 Organizace C

Organizace C se zaměřuje výhradně na pěstounské rodiny, ale i zde zaznívá jako hlavní překážka nestabilní financování, zejména u tzv. svěřeneckých rodin. Z hlediska legislativy by organizace uvítala méně časté a předvídatelnější změny zákonů, které nyní vytvářejí nejistotu. Dále zmiňuje nutnost zefektivnění a urychlení posuzovacích procesů – ovšem při zachování kvality a důslednosti výběru žadatelů.

Organizace čerpá inspiraci zejména ze spolupráce s rakouskými organizacemi a z programů v rámci mezinárodních výměn (např. Erasmus), které přinášejí nové pohledy a sdílení zkušeností díky stážistům či studentským praxím v organizaci.

9.3.4 Organizace D

Organizace D důrazně upozorňuje na absenci systémového porozumění adopci – zejména na nepochopení toho, co vše adoptované děti prožívají. Kritizuje zažitý narativ, že adopce je šťastný konec, a poukazuje na hluboká traumata dětí a jejich specifické potřeby v oblasti blízkých vztahů. Významnou překážkou je podle organizace i absence státem garantovaného základního práva dítěte na informace o své identitě, které by umožnilo systematické provázení dítěte jeho minulostí.

Za zásadní považuje nedostatečné financování – chybí prostředky na rozvoj kapacit, stabilní úvazky pro pracovníky i kampaně pro osvětu. V ideálním systému by byl zaveden nový institut otevřené adopce, který by legitimizoval spolupráci všech stran, včetně biologické rodiny, a vytvořil prostor pro garantované doprovázení – podobně jako u pěstounství, ale bez nadměrné byrokratické.

Organizace využívá inspirace ze systému PRIDE, z modelu terapeutického rodičovství a výzkumů (např. studie Natamy o zvýšeném riziku sebevražedného chování u dětí v adopci). Za klíč považuje sjednocení jazyka a informací v celém systému – od OSPOD přes ministerstva až po veřejný prostor.

9.3.5 Komparace

Tato část analýzy ukazuje, že systémová podpora osvojitelských rodin naráží především na nedostatečné financování, absenci právního ukotvení a nedostatečnou osvětu. Zatímco pěstounství je pevně zakotveno v legislativě, adopce je systémově stále vnímána jako „finální“ řešení, nikoli jako proces, který vyžaduje následnou podporu.

Organizace proto volají po: stabilním systému financování služeb pro osvojitele, zkrácení přechodné pěstounské péče a lepším navázání dítěte na osvojitele, zavedení práva na informace o identitě pro děti, institucionalizaci otevřené adopce, sjednocení postupů a komunikace mezi institucemi, a zvýšení prestiže a odbornosti v sociální práci. Jejich ideální představa zahrnuje dostupné, včasné a respektující provázení každé rodiny – bez ohledu na to, zda přijala dítě do osvojení či pěstounství.

Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat možnosti podpory, které organizace v hlavním městě – v Praze – poskytují žadatelům o náhradní rodinnou péči a rodinám, které dítě již do péče přijaly, a porovnat přístup k osvojitelským a pěstounským rodinám. Na základě kvalitativního výzkumu, realizovaného prostřednictvím rozhovorů s odborníky z praxe lze konstatovat, že systém podpory těmto rodinám je rozmanitý, avšak mezi jednotlivými skupinami nerovnoměrně rozložený.

Pěstounské rodiny mají zpravidla přístup k širší a systematictější odborné podpoře, která zahrnuje nejen poradenství a vzdělávání, ale i terapeutické služby a praktickou pomoc při řešení konkrétních situací. Jejich podpora je navíc legislativně ukotvená a kontinuálně sledovaná prostřednictvím doprovodných organizací. Naopak osvojitelské rodiny se po přijetí dítěte často ocitají mimo systematickou péči, bez možnosti pravidelného odborného vedení, což zvyšuje riziko nejistoty a přetížení. Přestože existují snahy o posílení post-adopční podpory, její rozsah je omezený a dostupnost závisí na konkrétní lokalitě i kapacitách poskytovatelů.

Organizace, které se do výzkumu zapojily, disponují odborným zázemím a dlouholetými zkušenostmi s doprovázením rodin, přičemž jejich přístup bývá vysoce individualizovaný a reflektuje potřeby klientů. Jejich práce je však často limitována finančními a personálními možnostmi, což se může odrážet v rozsahu služeb. Z pohledu získaných poznatků je možné doporučit rozšíření systematické podpory i pro osvojitelské rodiny, včetně snadnějšího přístupu k odborným službám bez ohledu na formu péče.

Výzkum měl svá omezení, která je důležité v závěru zmínit. Realizovaný počet rozhovorů byl omezený a neumožňuje zobecnění zjištění na celou populaci organizací působících v oblasti náhradní rodinné péče v České republice. Výzkum byl navíc geograficky vymezen na území hlavního města Prahy, které společně se Středočeským krajem představuje jednu z nejlépe pokrytých oblastí z hlediska nabídky podpůrných služeb v rámci NRP. V regionech s menší dostupností odborných organizací nebo slabší infrastrukturou může situace v oblasti doprovázení náhradních rodin vypadat odlišně. Dále se nepodařilo uskutečnit rozhovor se zástupcem spolku Natama, který byl původně součástí výzkumného záměru. Tento výpadek mohl částečně ovlivnit šíři a vyváženost získaných pohledů. Tato omezení je třeba zohlednit při interpretaci výsledků.

Tato práce přispěla k hlubšímu porozumění mechanismům podpory v systému náhradní rodinné péče a upozornila na klíčové rozdíly mezi jednotlivými typy péče. Výsledky výzkumu mohou sloužit jako podklad pro zorientování v praxi organizací i pro formulaci systémových opatření směřujících ke spravedlivější a udržitelnější podpoře všech typů náhradních rodin.

Zdroje

1. BUBLEOVÁ, Věduna; VÁVROVÁ, Alena; VRÁNOVÁ, Lucie a FRANTÍKOVÁ, Jana. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.
2. BUBLEOVÁ, Věduna. *Metodika adopčního centra: průvodce pro práci s osvojitelskou rodinou*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2017. ISBN 978-80-87455-28-9.
3. ČESKÁ REPUBLIKA. *Listina základních práv a svobod*. In: Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Česká národní rada, 1993. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2> [cit. 2025-03-17].
4. ČESKÁ REPUBLIKA. *Občanský zákoník*. Zákon č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Parlament České republiky, 2012. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89> [cit. 2025-03-17].
5. ČESKÁ REPUBLIKA. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Parlament České republiky, 1999. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359> [cit. 2025-03-17].
6. ČESKÁ REPUBLIKA. *Zákon o státní sociální podpoře*. Zákon č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů [online]. Praha: Parlament České republiky, 1995. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117> [cit. 2025-03-17].
7. DC PAPERSEK. *Kontakty – Rodinné centrum Z. Matějčka* [online]. [Praha]: DC Paprsek, [2025]. Dostupné z: <https://www.dcpaprsek.org/kontakty/kontakty-rodinne-centrum-z-matejcka/> [cit. 2025-04-24].
8. DOBRÁ RODINA o.p.s. *Informace o náhradní rodinné péči* [online]. [Praha]: Dobrá rodina o.p.s., [2025]. Dostupné z: <https://dobrarodina.cz/informace-o-nahradni-rodinne-peci/> [cit. 2025-04-24].
9. DOBRÁ RODINA o.p.s. *O nás* [online]. [Praha]: Dobrá rodina, [2025]. Dostupné z: <https://dobrarodina.cz/o-nas/> [cit. 2025-04-1].
10. *Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018. ISBN 978-80-907053-2-6.
11. FIDRMUCOVÁ, Anna. *Poručenství a jiné formy péče o dítě*. Academic papers. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-557-6.

12. KLEMENTOVÁ, Kristýna. *Motivace žadatelů k přijetí dítěte do pěstounské péče* [online]. Diplomová práce. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2017. Dostupné z: <https://theses.cz/id/xlrtkk/> [cit. 2025-04-10]./
13. MATĚJČEK, Zdeněk, KOLUCHOVÁ, Jarmila (ed.). *Osvojení a pěstounská péče*. [Brno: Masarykova univerzita. Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky,
14. MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Psychologická literatura. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
15. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: [Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny]*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
16. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky pro mladé dospělé* [online]. [Praha]: MPSV, 2025. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/davky-pestounske-pece-a-zaopatrovaci-prispevky-pro-mlade-dospele> [cit. 2025-04-24].
17. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Formy náhradní rodinné péče* [online]. [Praha]: MPSV, 2019. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece> [cit. 2025-04-24].
18. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Pro zájemce o náhradní rodinnou péči* [online]. [Praha]: MPSV, [2025]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/pro-zajemce-o-nahradni-rodinnou-peci> [cit. 2025-04-24].
19. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Proces zprostředkování* [online]. [Praha]: MPSV, 2019. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/proces-zprostredkovani> [cit. 2025-04-02].
20. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Skončil provoz domovů pro děti do tří let. O všechny děti z bývalých „kojenáků“ je postaráno* [online]. [Praha]: MPSV, 2025. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/skoncil-provoz-domovu-pro-deti-do-tri-let-o-vsechny-deti-z-byvalych-kojenaku-je-postarano> [cit. 2025-04-2].
21. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty* [online]. Praha: MPSV, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf> [cit. 2025-04-24].

22. NADACE J&T. *Formy NRP* [online]. [Praha]: Nadace J&T, [2025]. Dostupné z: <https://www.knihovnanrp.cz/formy-nrp/> [cit. 2025-04-24].
23. NADACE J&T. *Vzdělávání pěstounů* [online]. [Praha]: Nadace J&T, [2025]. Dostupné z: <https://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/sluzby-pro-pestouny/vzdelavani-pestounu/> [cit. 2025-02-19].
24. NATAMA, o.p.s. *Institut rodinné péče Natama* [online]. [Praha]: NATAMA, o.p.s., [2025]. Dostupné z: <https://www.natama.cz/cs/natama-institut-rodinne-pece-1/> [cit. 2025-04-24].
25. PALEČEK, Jan, Věduna BUBLEOVÁ, Alena VÁVROVÁ, David KOČMAN, Hana NOVÁ, Helena SVOBODOVÁ, Hana PAZLAROVÁ, Jana KLINECKÁ, Pavel BISKUP, Filip VYSKOČIL a Ondřej BOUŠA. *Model osvojení* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2017. Dostupné z: <https://nahradnirodina.cz/wp-content/uploads/2023/03/Model-osvojovani-.pdf> [cit. 2025-04-24].
26. PAZLAROVÁ, Hana (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
27. RODINNÁ SÍŤ. *Změny v pravidlech pro organizace SPOD od roku 2025* [online]. Praha: Rodinná síť, 2025. Dostupné z: <https://www.rodinnasit.cz/ze-sveta-nrp/zmeny-v-pravidlech-pro-organizace-spod-od-roku-2025/> [cit. 2025-04-24].
28. ROZUM A CIT, z. s. *On-line vzdělávání pěstounů* [online]. [Říčany]: Rozum a Cit, z. s., [2025]. Dostupné z: <https://www.pestouni-rac.cz/stranka/on-line-vzdelavani/> [cit. 2025-04-24].
29. SDRUŽENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN z. s. *O nás* [online]. [Brno]: Sdružení pěstounských rodin z. s., [2025]. Dostupné z: <https://www.pestouni.cz/o-nas/> [cit. 2025-04-24].
30. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Adopce neboli osvojení* [online]. [Praha]: Středisko náhradní rodinné péče, [2025]. Dostupné z: <https://nahradnirodina.cz/o-nahradni-rodinne-peci/adopce-neboli-osvojeni/> [cit. 2025-04-24].
31. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Motivace zájemců o náhradní rodičovství – jak s ní pracujeme*. [online]. 2024 [cit. 2025-04-19]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/clanky/motivace-zajemcu>

32. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Pěstounská péče na přechodnou dobu* [online]. [Praha]: Středisko náhradní rodinné péče, [2025]. Dostupné z: <https://nahradnirodina.cz/o-nahradni-rodinne-peci/prechodna-pece/> [cit. 2025-04-24].
33. TALPA, Lukáš. *Jak vyhledávat zájemce o náhradní rodinnou péči: příklady dobré praxe*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019. ISBN 978-80-7421-180-5.
34. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.
35. VRÁNOVÁ, Lucie. *Sociálně-právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-09-8.
36. WEINZETTLOVÁ, Michaela. *Citová vazba a poruchy chování u dětí v ústavní péči* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2021. Bakalářská práce. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/tj2gc/> [cit. 2025-04-24].

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – informovaný souhlas

Příloha č. 2 – témata a otázky k rozhovorům

Příloha č. 3 – přepis rozhovoru

Příloha č. 1 – informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS S ÚČASTÍ VE VÝZKUMU

Vážená/Vážený,

obracím se na Vás s žádostí o účast v rozhovoru, který je součástí mé bakalářské práce na téma „**Možnosti podpory žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich (do)provázení po přijetí dítěte do péče organizacemi působícími v Praze**“. Tento výzkum se zaměřuje na rozdíly v podpoře osvojitelských a pěstounských rodin s cílem lépe porozumět jejich specifickým potřebám a možnostem podpory.

Rozhovor bude probíhat formou **kvalitativního výzkumného šetření**, ve kterém se Vás budu ptát na Vaše zkušenosti s doprovázením osvojitelských a pěstounských rodin, na projekty, možnosti podpory a zkušenosti z praxe. Rozhovor bude **nahráván** (případně zaznamenáván písemně) a jeho obsah bude anonymizován.

Podmínky účasti ve výzkumu:

- Účast v rozhovoru je **dobrovolná** a můžete jej kdykoli ukončit bez udání důvodu.
- Vaše odpovědi budou **anonymizovány** a nebudou spojovány s Vaším jménem ani organizací.
- Data budou využita **pouze pro účely bakalářské práce**.

SOUHLAS S ÚČASTÍ V ROZHOVORU A ZPRACOVÁNÍM DAT

Jméno účastníka:

Organizace (nepovinné):

Datum:

- Souhlasím s účastí v rozhovoru
- Souhlasím se záznamem rozhovoru pro účely analýzy.
- Souhlasím s anonymizovaným využitím informací ve výzkumu.

Podpis:

Příloha č. 2 – témata a otázky k rozhovorům

Organizace:

- Představení Vaší organizace a její hlavní zaměření v oblasti náhradní rodinné péče
- Zabývá se Vaše organizace doprovázením osvojitelských rodin?
- Proč ano/ proč ne?
- Pokud ano – jaké konkrétní služby, Vaše organizace poskytuje osvojitelským rodinám a jak se liší od služeb pro pěstounské rodiny? (jaké formy podpory jsou organizací nabízeny osvojitelským rodinám)
- Vedete a realizujete specifické programy nebo projekty zaměřené pouze na osvojitelské rodiny?
- Jaké jsou u vás hlavní rozdíly v podpoře mezi osvojitelskými a pěstounskými rodinami?

Potřeby rodin:

- Jaké nejčastější potřeby a výzvy vnímáte u osvojitelských rodin po dokončení adopčního procesu?
- Jak dlouho a v jaké intenzitě mohou osvojitelé využívat podporu Vaší organizace?
- Myslíte si, že je důležitá průběžná podpora pro osvojitelské rodiny jako pro pěstounské - proč ano/ne?

System:

- Jaké vnímáte překážky v poskytování dlouhodobé podpory osvojitelským rodinám?
- Jaké změny myslíte, že by mohly přispět ke zlepšení podpory osvojitelů v ČR?
- Máte zdroje inspirace či příklady projektů (například ze zahraničí?), které čerpáte pro činnost Vaší organizace?
- Co by Vaše organizace potřebovala za podporu, zdroje či úpravu legislativy pro rozvoj podpory v této oblasti – doprovázení osvojitelských rodin? (může být klidně utopická představa na závěr)

Příloha č. 3 – přepis rozhovoru

Tazatel: Dobrý den, byla bych ráda, kdybyste začala představením organizace a jejím hlavním působením v oblasti náhradní rodinné péče. Je něco, co na webu třeba není, nebo co byste doplnila?

Respondent: Na webu je asi všechno, co bych ale řekla jako to nejdůležitější, tak naše organizace má 30letou historii, což je jedna z nejdelších, která se takto dlouhou dobu věnuje tématu náhradní rodinné péče. Komplexně se po celou dobu věnuje osvojitelským rodinám. Naším hlavním cílem je, aby každé dítě mohlo vyrůstat doma, a snažíme se o to prostřednictvím pěti hlavních služeb, mezi které patří: provázení osvojitelů, doprovázení pěstounů, sídlící akce, vzdělávací akce, celorepubliková anonymní poradenská linka a osvětové aktivity.

Tazatel: To jste částečně odpověděla na druhou otázku, která zní – zabýváte se doprovázením osvojitelských rodin — proč ano?

Respondent: Vždycky jsme vnímali potřebu rodin, které se na nás obracely skrze právě tu celorepublikovou anonymní linku nebo skrze e-maily a webovou poradnu. Adoptivní rodina leckdy řeší podobné problémy a starosti, stojí před stejnými výzvami jako rodina pěstounská, akorát že pěstounská podpora má v posledních letech podporu jak finanční, tak sociální skrze doprovázející organizace, ale osvojitelé tuto možnost nemají, respektive mají velmi omezenou. Potřebnost u rodin a jejich obavy jsou často velmi podobné. Mají podobné výchovné problémy jako pěstouni, akorát osvojitelé jsou na to sami.

Tazatel: Jaké máte konkrétní služby, které poskytujete osvojitelským rodinám, a liší se nějak od služeb pro pěstounské rodiny?

Respondent: Ještě bych ráda dodala, že jsem přesvědčená, že osvojitelům, minimálně v Praze a Středočeském kraji, nabízíme nejkomplexnější balíček služeb, který obnáší individuální provázení — to je velmi podobné doprovázení pěstounských rodin. Velkou možností podpory rodin vnímáme v tom, aby mohly sdílet. Máme 24 různých skupinových forem setkání. (*Pozn. Tazatele: kvůli anonymizaci rozhovoru vynechávám jmenný výčet jednotlivých klubů*). V klubech pod vedením sociálního pracovníka mohou rodiče sdílet své zkušenosti. Setkávají se na hřištích, chodí plavat, máme organizované aktivity pro mladší i starší děti.

Tazatel: Takže lze říct, že se realizované projekty protínají a speciálně pro osvojitele není uvedený žádný samostatný projekt?

Respondent: Všechny jmenované a provozované projekty, kluby a setkání se prolínají. Je to i díky tomu, že máme velkou převahu osvojitelů. V evidenci máme 138 osvojitelských rodin a s nějakými 60 ročně spolupracujeme na intenzivnější bázi — navštěvují poradny, akce. Momentálně doprovázíme 20–25 pěstounských rodin, tento počet budeme do konce roku navyšovat. Vždycky pracujeme na aktuálních potřebách. Momentálně je jednoznačná potřeba, že máme pěstouny, kteří jsou v rámci příbuzenské pěstounské péče — babičky a dědečkové — a ti mají úplně jiné potřeby. Jsou v odlišné situaci. Pro ně budeme od podzimu vytvářet aktivity a setkání přímo na míru.

Tazatel: Jaké hlavní rozdíly vnímáte mezi pěstounskými a osvojitelskými rodinami z pohledu vaší organizace? Nemyslím legislativně, k tomu se dostaneme později.

Respondent: Rozdíly nevnímáme. Skupiny dlouho fungují namíchaně — pěstouni a osvojitelé dohromady — s tím, že vnímáme rozdíl u rodičů, kteří mají děti ve věku 8–10 let a více, kdy je minimální kontakt s biologickou rodinou (protože to tak ve většině případů bývalo), ta, jsou potřeby a přístupy pro osvojitelské i pěstounské rodiny podobné. Jinou formou nás řešíme právě to, když je potřeba být v kontaktu s biologickou rodinou. Jinak si myslím, že je kontakt ve skupinách obohacující pro obě strany. Rozdílný přístup je v případě zprostředkované pěstounské péče, tedy příbuzenské péče. Protože to jsou členové rodiny, kteří neprošli žádným vzděláváním, nevědí, co znamená attachment či terapeutické přístupy. Často řeší základní věci jako je vyžití, z čeho zaplatit nájem, nebo že jim maminka narkomanka klepe na dveře každý druhý den. V těchto případech je to o něčem jiném.

Tazatel: A já se přesouvám do druhé sekce — k potřebám rodin. Ono to navazuje. Jaké potřeby vnímáte u osvojitelských rodin po dokončení adopčního procesu?

Respondent: Znovu bych řekla, že to vyplývá z naší praxe — a to je sdílení s ostatními rodiči. Aby měli možnost otevřeně mluvit s někým, kdo si zažívá něco podobného. Protože ve školách a v kolektivech rodiče říkají, že o těch věcech nemůžou hovořit, protože ostatní kamarádi jim nerozumí, nebo je hodnotí, že jsou „příliš měkčí“. V tomto důsledku se před okolím uzavírají — protože dítě má opravdu nějaké výchovné problémy, třeba agresivní chování. Takže se z okolí stahují, a o to víc vyhledávají, nebo jsou rádi, když se dozvědí o možnosti, že existuje nějaká organizace nebo uskupení, kde mohou otevřeně mluvit o životě adoptivní rodiny.

Tazatel: Jak dlouho a v jaké intenzitě mohou osvojitelé využívat vaši podporu?

Respondent: Náš pohled je takový — a v průběhu let jsme si v týmu museli ujasnit, jak to chceme — že úplně nejlepší je, když si žadatel vybuduje důvěru ještě předtím, než převezme

dítě do péče. Když dítě převezme, aby ho provázela ta samá organizace tím začátkem. Pozná nás, ví, kdo jsme, takže je pak v pořádku, že se několik let neozve. Jsme s nimi v kontaktu tak, že jim jednou měsíčně posíláme nabídku nějakých aktivit a zhruba dvakrát ročně napíšeme e-mail, abychom se připomněli, to kdyby se něco dělo, ať se neváhají ozvat a stále o nás ví. Pak je jedno, jestli se ozvou za tři nebo za pět let. Většinou ta pomoc je účinnější, pokud se již od začátku známe a máme mezi sebou důvěrnější vztah. Když se ozvou bez vztahu, třeba až když mají doma třináctiletého kluka, který už směřuje do diagnostického ústavu, tak se to zachraňuje mnohem hůř. Nevíme, co s tím budeme dělat do budoucna — od roku 2028 už nebude možné financování přes některé dotační programy. A ty rodiny samozřejmě nemají na to, aby si poradenství platily samy. Výjimečně některé ano, ale rozhodně ne všechny. Máme rodiny, kde jsme v kontaktu třikrát čtyřikrát týdně — řeší se třeba závažné problémy se školou, se školními kolektivy. A někdy je to jen o dvou e-mailech ročně.

Tazatel: Vy jste to na začátku trochu naznačila, ale zeptám se — myslíte si, že je průběžná podpora osvojitelských rodin stejně tak důležitá jako podpora pěstounských rodin?

Respondent: Viděla bych tam velký rozdíl. I odborníci se přou, jestli by měla být podpora povinná a do jakého věku po přijetí dítěte — například do jednoho roku, do tří let apod. Nic z toho ale u nás není nastavené. V zahraničí to funguje — pokud dítě posíláme do mezinárodní adopce, musí být zprávy o dítěti až do jeho 18 let. Za sebe tu povinnost nevnímám. Ale měla by být zachytná síť a nabídnutá možnost podpory. Na webu máme adresář organizací, které se věnují ohroženým dětem. Organizací, které se přímo cíleně věnují osvojitelským rodinám, je 10 až 12 v celé ČR. Stabilní podpora osvojitelů funguje minimálně. Problém je, že se velmi špatně shání finanční podpora. Každý rok máme zdroje z ministerstva, magistrátu, pak jednoho velkého donátora a jednoho menšího, ale částky na to pořád ubývají. Je hrozně těžké to ufinancovat — a proto to vlastně nikdo moc dělat nechce.

Tazatel: Další otázka — jaké překážky vnímáte při poskytování podpory osvojitelským rodinám?

Respondent: Hlavní překážkou, a do budoucna asi úplně největší, je již zmíněné financování. Jinak já osobně překážky v ničem nevidím, protože tím, že fungujeme hodně let, máme provázané služby, včetně návaznosti třeba na pediatrii. Takže největší problém vidím opravdu v udržitelnosti financování.

Tazatel: Jaké změny si myslíte, že by mohly přispět ke zlepšení podpory osvojitelských rodin u nás?

Respondent: Teď je to tou vyhláškou dané a nic moc nezměníme, ale co mi přijde důležité — slyšíme od rodin, že o možnosti podpory nevěděly. Dozvěděly se to náhodně. Myslely si, že když mají dítě osvojené, tak už si s tím musí poradit úplně samy. Takže kdyby byla vyšší informovanost úředníků. A tím, že nejsou organizace, které by tyto nabídky poskytovaly ve větší míře, tak je to pořád problém. V Praze a Středočeském kraji je to dobře nastavené, ale ve zbytku republiky je to už horší. Teď je fajn, že bude větší možnost výběru organizací při přípravách.

Ještě mám někdy pocit, že děti, které jsou dlouhodobě v pěstounské péči, kde opakovaně selhal kontakt s biologickou rodinou nebo kde žádný kontakt není, by mohly být častěji osvojovány. Vidíme příklady i u nás v organizaci, ale systém už tomu ve vyšším věku těch dětí není nakloněný.

Tazatel: Dále bych se chtěla zeptat na zdroj inspirace — zda máte, odkud čerpáte, a proč? Máte nějaké projekty ze zahraničí?

Respondent: Naše organizace dělala sama mnoho výzkumů — jak u nás v české republice, tak v zahraničí. Vytvořili jsme si vlastní metodiku, která vznikla na základě dobré praxe. Tuto metodiku školíme i v rámci akreditovaného kurzu. Dále se vzájemně inspirujeme a máme nejužší kontakt s organizací na Slovensku. Rozhodně se neuzavíráme — myslím si, že pro náhradní rodiny je důležitá široká nabídka služeb a různých pohledů odborníků. Rozhodně tedy neříkáme, že by měli jít jen tímto nebo oním směrem. Různorodost by mezi lidmi měla být, a stejně tak i v nabídce pro náhradní rodiče, aby si mohli vybrat. Samozřejmě vždy s ohledem na děti.

Tazatel: Potřebovala by vaše organizace nějakou podporu či legislativní změnu pro rozvoj podpory osvojitelských rodin?

Respondent: Organizace by potřebovala přesvědčit veřejnost, že podporovat osvojitelské rodiny je důležité. Pokud stát přestane na tyto rodiny dávat prostředky, přestaneme je podporovat, a pak se nám to celé vrátí zpět do systému — a to by bylo velmi špatné, rodiny by nebyly zdaleka takto funkční. Děláme tím medvědí službu sami pro sebe i na dlouhá léta dopředu. Podporu bychom potřebovali, protože si myslím, že ta síť by tady měla být. Nejen proto, že na osvojitele klademe nároky — například aby seznamovali dítě s jeho kořeny a biologickou rodinou, což je v pořádku. Ale zároveň jim říkáme: „Teď jste na to sami.“ Zvládnout to je obrovský úkol — nejen pro osvojitelskou rodinu, ale i pro biologickou rodinu, a hlavně pro dítě. Všechno jsou to velmi citlivé a choulostivé věci, které, když se nedělají dobře,

mohou poškodit spoustu aktérů na všech třech stranách. V některých směrech se tu teď prosazuje koncept otevřené adopce — tedy že „všichni vědí všechno o všech“ — ale přitom zákon stále mluví jasně a podpora těmto lidem potom není poskytnuta.

Tazatel: To byla poslední otázka. Máte nějakou myšlenku na závěr?

Respondent: Doporučuji přečíst výzkumy, které máme veřejně dostupné na našem webu. Závěry jsou stále stejné. Je potřeba říct, že nikdo pořádně nepochopil, proč vstoupila novela zákona v platnost — a dva měsíce nato vyšel obrovský výstup, největší v oblasti osvojení, který u nás byl proveden a ten je s novelou v rozporu. Vidíme v tom nešťastné řešení.

Možná to rodiny zvládnou samy, ale o tom, že potřebují podporu, jsme přesvědčeni.